

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет	гуманітарно-педагогічний
Кафедра	української філології
Рівень вищої освіти	магістр
Галузь знань	03 «Гуманітарні науки»
Спеціальність	035 «Філологія»
Спеціалізація	35.01 «Українська мова та література»
Освітня програма	освітньо-професійна

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри української філології

Інна Царалунга

20 жовтня 2022 року

**ЗАВДАННЯ
НА ДИПЛОМНУ РОБОТУ
ПУСТОВІТА ОЛЕКСАНДРА РУСЛАНОВИЧА**

1. **Тема роботи:** «Сучасний антропонімікон міста Красилів Хмельницької області», затверджено наказом ректора університету від 15 серпня 2023 року № 7.

Крівник роботи – О. М. Ющишина.

2. **Термін подання студентом завершеної роботи** – грудень 2023 року.

3. **Вихідні дані роботи.** Незважаючи на наявність низки праць з регіональної антропонімії, зокрема досліджень прізвищ Хмельниччини (Я. Афадеєвої, Ю. Редька, О. Шатковської, О. Ющишиної тощо), комплексна характеристика сучасних прізвищ міста Красилів Хмельницької області не виконувалася, що й зумовлює актуальність теми дипломної роботи.

4. **Перелік підлеглих розробці питань.**

Фіксування сучасних прізвищ жителів міста Красилів Хмельницької області, їхня інвентаризація.

Вивчення історії дослідження антропонімів.

Дослідження семантики твірних основ сучасних прізвищ.

З'ясування словотвірної-структурних ознак антропонімікону вказаної території.

Укладання списку сучасних прізвищ міста Красилів Хмельницької області.

5. Графічного матеріалу немає.

6. Консультанти розділів дипломної роботи.

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання – 14 вересня 2022 року.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Найменування етапів виконання дипломної роботи	Термін виконання	Примітка
1	Обрання теми дипломної роботи	Вересень 2022 року	
2	Опрацювання наукової літератури з теми дослідження	Вересень 2022 року	
3	Збирання матеріалу, його первинна наукова інтерпретація	Вересень-листопад 2022 року	
4	Написання першого розділу дипломної роботи	Грудень 2022 – квітень 2023 року	
5	Апробування результатів дослідження шляхом здійснення публікації у збірниках наукових праць та участі у конференціях	Лютий, квітень 2023 року	
6	Написання другого і третього розділів дипломної роботи	Травень-вересень 2023 року	
7	Написання «чорнового» варіанту дипломної роботи	Жовтень-листопад 2023 року	
8	Попередній захист дипломної роботи	Грудень 2023 року	
9	Остаточне завершення дипломної роботи	Грудень 2023 року	
10	Подача дипломної роботи на кафедру	Грудень 2023 року	

Студент _____ Олександр ПУСТОВІТ
 Керівник _____ Оксана ЮЦІШИНА

АНОТАЦІЯ

Тема роботи «Сучасний антропонімікон міста Краси́лів Хмельницької області». Автор – Пустовіт О. Р. Науковий керівник – Ющишина О. М. Обсяг магістерської роботи – 66 сторінок основного тексту. Робота містить 1 додаток, 64 джерела посилання.

Ключові слова: *антропонім, антропоніміка, дериваційний аналіз, лексико-семантичний аналіз, ономастика, прізвище.*

Об'єктом дослідження є сучасні прізвища м. Краси́лова.

Предмет дослідження – є лексико-семантичні та словотвірні особливості антропонімів.

Мета дослідження – аналіз лексико-семантичних і словотвірних особливостей сучасних прізвищ м. Краси́лова.

Усього проаналізовано 200 прізвищ.

Аналіз семантики твірних основ сучасних прізвищ м. Краси́лова засвідчив перевагу відапелятивних найменувань (99; 50,7 %) над відонімними (77; 39,6 %); полісемантичними (15; 7,7 %) і прізвищами з непрозорою семантикою (4; 2,0 %).

Шістдесят два відапелятивні прізвища, мотивовані особовими апелятивами (*nomina personalia*), складають 31,8 %; 37 антропонімів, які мотивовані неособовими апелятивами (*nomina impersonalia*) – 18,9 %.

Відонімні утворення складають відіменні (55; 28,2 %) та відтопонімні (22; 11,3 %) антропоодиниці.

Дериваційні особливості антропонімів дозволили виділити морфологічні (суфіксальний спосіб творення) – 68,2%, лексико-семантичні утворення – 24,6 %; прізвища з подвійною словотвірною мотивацією – 6,2 %; прізвища невідомого творення – 1,0 %.

Найчастотнішими є прізвища з формантами **-ук / -'ук, -чук** (66; 33,9 %), **-ськ-ий / -цьк-ий** (25; 12,8 %).

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ АНТРОПОНІМІВ.....	9
1.1. Прізвище: сутність поняття і диференційні ознаки.....	9
1.2. Прізвища в структурі антропонімікону.....	12
1.3. Історія вивчення прізвищ.....	16
Висновки до роздулу 1.....	27
РОЗДІЛ 2. ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ТА ДЕРИВАЦІЙНІ ТИПИ СУЧАСНИХ ПРІЗВИЩ м. КРАСИЛІВ.....	29
2.1. Лексико-семантична класифікація прізвищ.....	29
2.2. Дериваційні особливості творення антропонімів.....	40
Висновки до роздулу 2.....	54
ВИСНОВКИ.....	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	59
ДОДАТКИ.....	65
Додаток А. Алфавітний покажчик сучасних прізвищ м. Красилів.....	65

ВСТУП

У XXI ст. не зникає інтерес до вивчення антропонімів, зокрема прізвищ, заглиблення в історію їхнього походження як у мовознавців, так і в пересічних громадян, адже прізвища несуть важливу інформацію про культуру, звичаї, історію українського народу.

Прізвища є об'єктом наукових зацікавлень з кінця XIX ст. Системне вивчення українського антропонімікону припало на середину XX ст., що відображено в дисертаціях, монографіях, статтях М. О. Демчук [9], Р. Й. Керсти [15], Ю. К. Редька [35], М. Л. Худаша [53], П. П. Чучки [55] та інших науковців. Дослідження історичної та сучасної антропонімії різних регіонів України здійснили Бабій Ю. К. (Середня Наддніпрянщина) [2], Булава Н. Ю. (північна Донеччина) [5], Кравченко Л. О. (Лубенщина) [18], Панчук Г. Д. (Опілля) [31], Фаріон І. Д. (Верхня Наддністрянщина) [48], Чучка П. П. (Закарпаття) [55], Ющишина О. М. (Центральна Хмельниччина) тощо.

Проте поза увагою науковців залишився сучасний антропонімікон м. Красилова Хмельницької обл., що й визначає *актуальність теми* нашого дослідження.

Мета дипломної роботи – аналіз лексико-семантичних і словотвірних особливостей сучасних прізвищ м. Красилова.

Для досягнення мети передбачено виконання таких **завдань**:

- 1) укласти словничок сучасних прізвищ м. Красилова;
- 2) охарактеризувати вітчизняні студії з антропоніміки;
- 3) дослідити семантику твірних основ сучасних прізвищ і встановити продуктивність антропонімів кожної лексико-семантичної групи;
- 5) з'ясувати словотвірні особливості досліджуваних онімів;

Об'єктом дослідження є сучасні прізвища м. Красилова.

Предметом дослідження є лексико-семантичні та словотвірні особливості антропонімів.

Джерельною базою є 195 сучасних прізвищ м. Красилова Хмельницької обл., що зафіксовані на інтернет-сайтах Красилівської міської ради Хмельницької області, Красилівської багатoproфільної лікарні, а також зібрані методом анкетування.

Методи дослідження. Для досягнення мети й виконання поставлених завдань у роботі застосовано різні методи: *описовий* (для лінгвістичної кваліфікації прізвищ), *зіставний* (для порівняння прізвищевих основ з апелювальною лексикою), *семантичного і структурного аналізу* (для інвентаризації та систематизації мовних одиниць); прийоми *кількісних підрахунків* (для встановлення продуктивності груп антропонімів і прізвищевих формантів)) й *етимологічного аналізу* (для з'ясування походження окремих прізвищ) та.

Наукова новизна дипломної роботи полягає в тому, що вперше було здійснено спробу слововірного та лексико-семантичного аналізу сучасних прізвищ м. Красилова.

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що в ньому на новому фактичному матеріалі перевірено й удосконалено лексико-семантичну та словотвірну класифікації українських прізвищ, а зроблені висновки поглиблюють знання про прізвищеву систему Хмельниччини.

Практичне значення роботи визначається можливістю використання матеріалів та результатів дослідження при проведенні мовознавчих досліджень, при створенні словників, а також у процесі викладання гуманітарних дисциплін у навчальних закладах різних рівнів, зокрема у спецкурсах з ономастики.

Апробація результатів роботи. Основні положення наукового дослідження були викладені під час студентської наукової конференції у Хмельницькому національному університеті на II Всеукраїнській науково-практичній конференції «Проблеми філології: історія та сучасність» (Хмельницький, 21 лютого 2023 року) і Подільських філологічних читаннях (Хмельницький, 28 квітня 2023 року). За темою дослідження було

опубліковано статтю «Вивчення особових імен: теоретичний аспект» у збірнику наукових праць «Поділля. Філологічні студії».

Структура роботи. Дослідження складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури й одного додатка. Загальний обсяг роботи – 66 с, з яких 61 с. – основного тексту. Кількість джерел, що подаються в списку використаної літератури, складає 64 позиції.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ АНТРОПОНІМІВ

1.1 Прізвище: сутність поняття і диференційні ознаки

Здебільшого дослідники регіональної антропонімії погоджуються з думкою М. Л. Худаша, який вважає, що про українські прізвища в сучасному розумінні цього терміна можна говорити, починаючи із 30-х років XIX ст., але ще до кінця століття в ідентифікації низів суспільства, особливо селянства, існували відхилення навіть в урядових документах, поки на всій українській етнічній території не були запроваджені кодифіковане право і відповідні правила користування особовими назвами [53, с. 97].

Водночас учений зазначає, що цивільний кодекс («Новое гражданское уложение»), який був запроваджений на всій території Російської імперії 1862 р., остаточно закріпив різні раніше побутово уживані особові назви уже як спадкові скам'янілі родинні прізвища [53, с. 96].

Масенко Л. Т. стверджує, що додаткові до індивідуального імені особові назви, зафіксовані у староукраїнських пам'ятках, ще не можна вважати прізвищами в сучасному розумінні цього слова. Вони не мали головної ознаки сучасного прізвища – не були спадковими найменуваннями, які в єдиній незмінній формі переходили від батька до сина» [24, с. 21].

Через сплутування історико-лінгвістичного і юридичного аспектів вивчення прізвищ, про які пише П. П. Чучка в дисертації «Антропонімія Закарпаття», учені по-різному встановлюють їхню давність. Дослідник аож наголошує на важливості врахування обох підходів для визначення часу виникнення прізвищ [54].

Автори «Словника української мови» називають прізвищем найменування особи, набуте при народженні або при вступі у шлюб, що передається від покоління до покоління і вказує на спорідненість [41, VIII, с. 108].

В енциклопедії «Українська мова» прізвище визначено як «вид антропоніма, офіційне, зафіксоване документально найменування особи, набуте при народженні або вступі в шлюб, що передається від покоління до покоління і вказує на спорідненість» [54, с. 313].

У проекті «Українська ономастична термінологія» (В. В. Німчук), зазначено, що «прізвище» – це «родова спадкова особова назва» [26, с. 37].

Ю. К. Редько вважає, що «прізвище являє собою індивідуальну назву особи, успадковану нею від предків, для одного з яких вона [назва] була вираженням якоїсь характеристичної ознаки» [35, с. 8].

М. Л. Худаш зазначає, що прізвище – це «додаване до власного імені (або власного імені і назви по батькові), спадкове, незмінне офіційне родинне найменування, яке передається від батька до шлюбних дітей (від матері – до нешлюбних дітей), при шлюбі від чоловіка до дружини і має уже більшу, ніж двопоколінну традицію вживання» [53, с. 91]. З цим визначенням погоджуються більшість ономастів і використовують його [2; 5; 18; 29; 36].

«Прізвище – це індивідуальний знак, спадкове офіційне родове найменування, яке характеризується певною незалежністю від лексичного значення твірного слова», таке визначення застосовують автори монографії «Словозмінна парадигматика українських прізвищ» С. Л. Ковтюх і О. М. Кашталян [16, с. 8].

О. М. Ющишина в дисертації «Прізвищеві назви і прізвища Центральної Хмельниччини XVII – XXI ст.» подає власне визначення терміна прізвище – вид антропоніма, обов'язкова, зафіксована документально спадкова офіційна назва особи, набута при народженні або вступі в шлюб, яка вказує на належність людини до певної сім'ї [61, с. 26]. Цього тлумачення поняття «прізвище» дотримуємося і ми.

Отже, єдиного визначення терміна «прізвище» немає, але водночас усі запропоновані визначення мають багато спільного.

Щодо визначення диференційних особливостей прізвищ, то в нашому дослідженні пропонуємо порівняти погляди таких відомих вчених, як М. М. Торчинського, М. Л. Худаша й П. П. Чучки.

Зокрема, М. Л. Худаш ще 1977 року зазначив, що прізвищам властиві такі особливості: 1) виконувати номінативно-ідентифікаційну функцію; 2) служити для розпізнавання, не давати квалітативної оцінки; 3) носити винятково денотативний характер; 4) підлягати правовому регулюванню [53, с. 83–99].

Пізніше П. П. Чучка виділив *глобальні, національні та регіональні* ознаки прізвищ українців. Зокрема, *глобальні*, тобто універсальні, як зазначає вчений, притаманні прізвищам кожного суспільства, незалежно від того, в якому етнічному середовищі вони сформувалися і яку національну громаду обслуговують сьогодні (юридична обов'язковість, родинна спадковість, часова стабільність, мінімальне звукове варіювання, максимально можлива індивідуалізація). *Національні* (експліцитні та імпліцитні) ознаки, вважає П. П. Чучка, властиві лише прізвищам одного народу чи прізвищам кількох споріднених етносів (мовознавець зауважує, що національними ознаками українських ПН у період їх творення і юридичної стабілізації були патронімні суфікси **-енко, -юк, -чук**). *Регіональні*, стверджує мовознавець, характерні не для всієї нації, а лише для окресленого регіону чи окремої етнічної групи [56, с. XI – XIV].

У монографії «Структура онімного простору української мови» М. М. Торчинський пропонує аналізувати прізвища за диференційними ознаками так:

- 1) за часом виникнення: *давні, нові*;
- 2) за можливістю / неможливістю з'ясувати етимологію: *з відомою етимологією, з невідомою етимологією, з гіпотетичною етимологією*;
- 3) за прозорістю етимології прізвищ: *із прозорою етимологією, із непрозорою етимологією, з народною етимологією*;

- 4) за походженням: *питомі, запозичені*;
- 5) за шляхом виникнення прізвища є *штучно виниклі*;
- 6) за словотвірною структурою: I) *морфологічні утворення*: а) *афіксальні: суфіксальні, префіксальні, конфіксальні, флексійні*; б) *безафіксні*; в) *утворені складанням: власне складанням, зрощенням*; г) *прізвища-конверсиви*; II) *лексико-семантичні утворення*: а) *утворені шляхом власне семантизації або б) акцентуації*;
- 7) за продуктивністю окремих словотвірних типів: *із високою продуктивністю, середньою продуктивністю, низькою продуктивністю, мінімальною продуктивністю*;
- 8) за семантикою твірного слова: I) *відапелятивні*: а) *прості: відіменникові, відприкметникові, відчислівникові, відзайменникові, віддієслівні, відприслівникові, утворені від інших частин мови*; б) *складені: відіменниково-віддієслівні, відприкметниково-відіменникові, віддієслівно-відіменникові, відчислівниково-відіменникові, відприслівниково-віддієслівні, відзайменниково-віддієслівні*; II) *відонімні: лише прості (відвітонімні: відіменні, відпрізвищні, відпрізвиськові, відкатоїконімні, відетнонімні; відтопонімні: відхоронімні, відойконімні, відгідронімні; відкосмонімні: відмонокосмоорбітонімні)*;
- 9) за мотиваційними відношеннями: *квалітативні, сутнісні, локативні, темпоральні, патронімічні, посесивні, ідеологічні, ситуативні і прізвища з невідомою мотивацією [44]*.

1.2. Прізвища в структурі антропонімікону

Структуру антропонімікону досліджувало багато вітчизняних і зарубіжних лінгвістів. Розглянемо деякі з них.

Зокрема, Д. Г. Бучко і Н. В. Ткачова у спільній праці «Словник української ономастичної термінології», у якому зафіксовано 2000 реєстрових слів, запропонували таку градацію антропонімів:

- **прізвища** (відетнонімні, відкатоїконімні, відпатронімні, відтопонімні (відойконімні); прізвиськові; прізвища-аббревіатури і усічені; дівочі; офіційні; подвійні; рідкісні (раритетні) і частотні; штучні),
- **прізвищеві назви (протопрізвища),**
- **прізвиська** (вуличні; групові; прізвиська-насмішки і зневажливі; шкільні або учнівські; агномени),
- **імена** (чоловічі, жіночі і парні; календарні (агіографічні) і некалендарні; аугментативні (пейоративні) і гіпокористичні (демінутивні); основні і додаткові (розрізняють конфірмаційні, схимницькі); дохристиянські (язичницькі), християнські і слов'янські автохтонні; канонічні і неканонічні; апотропеїчні (захисні, охоронні); загальноповживані, модні; зв'язані, традиційні; рідкісні (раритетні) і частотні; хресні (церковні); агіонімні; відтеонімні (теофорні); вокативи; дублетні; повні; світські; тронні),
- **імена по батькові (по-батькові),**
- **автоніми і псевдоніми (клички)** (розрізняють акроніми; криптоніми, або таємні оніми; логіоніми; меліоративи; псевдо; псевдоандроніми і псевдогіоніми),
- **андроніми,**
- **гінеконіми (гінеконімне прізвище),**
- **гонороніми (дигнітоніми),**
- **династичні назви (імена династичні),**
- **епоніми,**
- **метроніми (матронімне ім'я, матронімне прізвище),**
- **патроніми,**
- **таутоніми,**

- **етноніми** (розрізняють *екзогенні (алоетноніми) і ендегенні (автоетноніми); антропоетноніми і топонімоетноніми, або топоетнонім; ландшафтні; діатопні*),
- **катоїконіми і локально-етнічні назви**,
- **групові антропоніми** (сюди належать *геноніми, групові прізвища (прізвиська), групові псевдоніми, когномени, назви династій, назви княжих родів, назви родів, назви сімейні, номені, родинні назви, родові прізвиська (колективні назви)*) [42].

У проєкті «Українська ономастична термінологія», підготовленому В. В. Німчуком і надрукованому в першому випуску «Повідомлень Української ономастичної комісії» 1966 р., науковець умовно поділяє українські ономастичні терміни на чотири групи:

- 1) власні назви взагалі;
- 2) власні назви місць;
- 3) власні назви об'єктів (крім місць);
- 4) власні назви живих істот [26, с. 26].

У розділі «Назви живих істот або істот, що їх люди уявляли як живих» є 66 словникових статей. Його доповнює підрозділ «Особливі види (різновиди) імен за різними добами (епохами), суспільним розшаруванням тощо» (ще 41 словникова стаття). Отже, всього в проєкті зафіксовано 107 словникових статей, з яких до складу антропонімів віднесено:

- ✓ *особові імена (чоловічі, жіночі і дитячі),*
- ✓ *прізвиська,*
- ✓ *прізвища,*
- ✓ *родові назви,*
- ✓ *клички,*
- ✓ *патроніми,*
- ✓ *метроніми,*
- ✓ *гінеконіми,*
- ✓ *андроніми,*

- ✓ *псевдоніми,*
- ✓ *криптоніми,*
- ✓ *етноніми,*
- ✓ *катоїконіми,*
- ✓ *назви кровноспоріднених груп людей, племен і родів,*
- ✓ *прізвиська мешканців певних територій чи населених пунктів (групові прізвиська),*
- ✓ *назви груп людей за територією проживання [26, с. 37–43].*

Незначну частину словникових статей присвячено зоонімам, міфонімам та ергонімам, але вони не є предметом нашого зацікавлення.

На сьогодні найбільш деталізованою є денотатно-номінативна класифікація пропріативів, розроблена М. М. Торчинським. Як стверджує науковець, онімний простір складають онімні поля, онімні підполя, онімні сектори, онімні підсектори, онімні сегменти, онімні підсегменти, якщо вони є, онімні елементи, онімні піделементи, якщо вони є [44, с. 545].

Мовознавець виділяє 59 різновидів антропонімів:

– **особові імена** (*масоніми, феміноніми, мас-феміноніми, бебі-масоніми, бебі-феміноніми, бебі-мас-феміноніми, вокативи*),

– **прізвища,**

– **прізвиська,**

– **імена по батькові,**

– **псевдоніми** (*політик-псевдоніми, міліті-псевдоніми, логос-псевдоніми, спорт-псевдоніми, клерикал-псевдоніми, арті-псевдоніми (белетристик-псевдоніми, публіцистик-псевдоніми, музик-псевдоніми, сцено-псевдоніми, цирк-псевдоніми, шоу-псевдоніми, вокал-псевдоніми, імажо-псевдоніми, фільмо-псевдоніми)*),

– **прецептороніми** – найменування керівних посад і почесних звань (*регоніми (міністроніми: інтер-міністроніми, націо-міністроніми, районо-*

міністроніми і директороніми), гонороніми (антропогонороніми і ергогонороніми: кавалероніми і лауреатоніми; ментороніми),

– *династіоніми (монархоніми, титулоніми, шляхтоніми, фаміліоніми),*

– *латино-антропоніми (praenomen, nomen, cognomen, agnomen),*

– *етноніми (геноніми, племеноніми, націоніми),*

– *катойконіми (хорокатойконіми і ойкокатойконіми: астікатойконіми, комокатойконіми) як специфічні онімні утворення) [45, с. 546 – 547].*

Монографіями «Структура онімного простору української мови» і «Структура онімного простору української мови. Частина II. Функціонування власних назв» М. М. Торчинський започаткував новий підхід до вивчення теорії оніма, заповнивши прогалини в українській терміносистемі, що досі існували.

1.3. Історія вивчення прізвищ

Наприкінці ХІХ – на початку ХХ століть українська антропонімія стала предметом зацікавлення лінгвістів, літературознавців, етнографів, істориків. К. Кахникевич у праці «Імена і прозвища та їх походження» (1891 р.) [14] та І. Франко в праці «Причинки до української ономастики» (1906 р.) [50] одні з перших розкривають історію виникнення, структуру й динаміку особових назв, особливості їхнього функціонування. Не можливо заперечити величезний вплив їхніх розвідок на подальший розвиток української ономастики.

Українська антропосистема розвивалася у взаємозв'язку зі становленням особових назв інших слов'янських народів, тому для нашого дослідження науковий інтерес викликають праці зокрема польських (В. Ташицький [64]), болгарських (Й. Добрив [10], І. Дуріданов [11]), чеських (А. Профоус [63]) мовознавців, присвячені питанням антропоніміки. Антропонімічні дослідження східно- і західнослов'янських учених були поштовхом для українських ономастів.

Українським прізвищам та іменам присвячено низку дисертацій і монографічних праць, у них проаналізовано регіональну історичну та сучасну офіційну антропонімію, зокрема досліджено походження, будову, поширення прізвищ.

Докторська дисертація Ю. К. Редька «Сучасні українські прізвища» – перша спроба комплексного дослідження всіх різновидів українських прізвищ. Мовознавець вивчає семантику, словотвір, граматичні особливості близько чотирнадцяти тисяч прізвищ, особливості їх географічного поширення. У першому розділі «Семантика твірних основ українських прізвищ» Ю. К. Редько виокремлює чотири основні лексико-семантичні групи прізвищ, що утворені: 1) від імен; 2) за походженням або за місцем проживання; 3) за соціальною приналежністю або за постійним заняттям (професією); 4) від якоїсь індивідуальної ознаки (найчастіше фізичної чи психічної властивості) їх першоносія [35, с. 8].

Особливістю другого розділу дисертації «Словотворча будова і граматичні особливості прізвищ» є те, що вчений поділяє українські прізвища на дві групи: прізвища прикметникового (21,5 %) і прізвища іменникового (78,5 %) типу [35, с. 12] і розглядає їх окремо. До першої групи автор зараховує прізвища у формі членних прикметників і дієприкметників із закінченням **-ий** у Н. в. однини в чоловічих назвах і з закінченням **-а** – у жіночих; прізвища у формі нечленних прикметників і дієприкметників. Другу групу складають прізвища, утворені лексико-семантичним, морфологічним, безафіксним (регресивним) і синтаксико-морфологічним способами. Окремо в дисертації розглянуто прізвища, утворені від дієслівних форм, прислівників, службових слів, вигуків, прізвища іншомовного походження. У третьому розділі «Розміщення основних словотворчих типів українських прізвищ на території УРСР» Ю. К. Редько визначає чотири найбільш поширені типи прізвищ на території України:

- 1) прізвища з суфіксом **-енко**,
- 2) прізвища з суфіксами **-ук / (-'ук), -чук**,

3) прикметникові прізвища з суфіксами **-ськ-**, **-цьк-**, **-зьк-**;

4) іменникові прізвища, утворені лексико-семантичним способом [35, с. 25].

Дослідник робить висновки, що прізвища на **-енко** найбільш типові для центральних і східних областей, а прізвища на **-ук (-'ук)**, **-чук** – для західних. Ю. К. Редько схарактеризував поширеність різних типів прізвищ у Хмельницькій області: 1) на **-ук (-'ук)**, **-чук**; 2) на **-ськ-**, **-цьк-**, **-зьк-**; 3) прізвища, утворені лексико-семантичним способом; 4) прізвища у формі членного прикметника (дієприкметника) із закінченням **-ий** (рідше **-ій**), а в прізвищах жінок – **-а (-'а)**; 5) на **-ик (-ік)**; 6) на **-ко**; 7) на **-енко**; 8) на **-ич**, **-евич**, **-ович** [35].

У докторській дисертації «Антропонімія Закарпаття» П. П. Чучка дослідив всю антропонімну систему Закарпаття на фоні загальноукраїнської антропонімії і у взаємозв'язку з антропосистемами сусідніх народів: імена, прізвиська, прізвища (усього 30 000 одиниць, із яких прізвищ – понад 15 000) [54].

Становлення основних словотвірних типів прізвищ на Закарпатті відбувається у XIII–XVII століттях, але їх юридична стабілізація була здійснена лише в кінці XVIII ст.» [54, с. 39]. П. П. Чучка стверджує, що всі прізвища в цьому регіоні утворено трьома способами: морфологічним (суфіксальним), семантичним, синтаксичним. Усього морфологічним способом деривації виникли 46 % прізвищ, семантичним – майже 33 %, синтаксичним – близько 20 українських прізвищ [54, с. 23].

У творенні прізвищ морфологічним способом на Закарпатті взяло участь близько 30 суфіксів [54, с. 39].

Найпродуктивнішими є суфікси **-ак (-'ак)**, **-чак** (7,0 %); **-ич** (6,4 %); **-'ук**, **-чук** (6,1 %); **-ик**, **-чик** (4,0 %); **-ка** (3,9 %) [54, с. 22].

Мовознавець дотримується думки, що прізвища поділяються на три семантичні категорії: а) прізвища, в основі яких лежать імена (40 %), б) прізвища, в основі яких лежать апелятиви (35 %), в) прізвища, в основі

яких лежать топоніми (близько 6 %). Водночас 3 % – це прізвища з спірною етимологією, 6 % – з непрозорою етимологією, понад 10 % – іншомовні прізвища [54].

М. Л. Худаш у докторській дисертації «Українська антропонімія XIV – початку XIX ст. (Чоловічі імена)» зазначає, що «період до початку XIX століття – це час формування власних імен, стабілізації антропонімічних формантів і становлення моделей ідентифікації особи» [53, с. 43].

Учений визначає способи ідентифікації особи в адміністративно-юридичних документах, встановлює джерела формування сучасних українських прізвищ, проблеми становлення української антропонімічної системи кінця XVII – початку XIX ст.

Вивчення прізвищевих назв (4 559 одиниць) Верхньої Наддністрянщини кінця XVIII – початку XIX ст. провела І. Д. Фаріон, яка за характером морфемної будови прізвищеві назви поділила на три структурні типи: лексико-семантичний, морфологічний та композитний. Найпродуктивнішими є посесивно-патронімічні утворення на **-ів**, відтак на **-ук (-'ук)**, **-ак (-'ак)**; менш продуктивні, але типові саме для цього регіону – на **-ин**, **-иш-ин**, а також непохідні патронімічні прізвищеві назви типу *Iwan Swyryd* [48, с. 213].

Досліджуючи антропонімію давньої Лемківщини, С. Є. Панцьо з'ясувала, що всі прізвища лемків (6 109 одиниць) утворено двома способами: лексико-семантичним та морфологічним (суфіксальним). Найвищою продуктивністю відзначено форманти **-ак (-'ак)**, **-чак**; **-ик**, **-чик**; **-ів**; **-ич**; **-ин**; **-ович / -евич** [30, с. 15].

«Велика кількість відіменних прізвищ, утворених лексико-семантичним способом, зближує лемківську антропонімію з польською, словацькою і хорватською» [30, с. 20].

Б. Б. Близнюк у дослідженні «Сучасні гуцульські прізвища в історичному розвитку» проаналізувала 3 340 прізвищевих назв гуцулів і 3 260 сучасних прізвищ. Авторка з'ясувала, що прізвищеві назви і прізвища

гуцулів утворено двома способами: семантичним і морфологічним. Прізвища морфологічної деривації представлені численними моделями. Найпродуктивніші серед них – із суфіксами **-ук (-'ук), -чук, -ак (-'ак), -чак, -ович / -евич** [4, с. 17–18].

Л. О. Кравченко, як і більшість дослідників регіональної антропонімії, виділяє два типи словотвору прізвищ лубенців (1 866 одиниць): лексико-семантичний та морфологічний. Найбільш поширеними на Лубенщині були суфікси **енк-о; -ов / -ев, -ів; -ко; -ик / -ік; -ин / -ін**, а малопоширеними – **-ук / -'ук; -ак / -'ак, -ець** [18, с. 11–12].

У кандидатській дисертації «Антропонімія Опілля» Г. Д. Панчук зазначає, що прізвища ополян (4 800 одиниць) виникли двома способами: лексико-семантичним і афіксальним; найпоширенішими були антропоніми на **-ак (-'ак); -ів; -ук (-'ук); -ин; -ович / -евич; -ич** [31, с. 16]; малою продуктивністю характеризувалися форманти **-ей, -ій, -ець, -ок, -ик** [31, с. 14].

Аналізуючи антропонімікон переселенців із Польщі на Тернопільщину, Г. В. Бачинська робить висновок, що всі прізвища (5 800 одиниць) представлені двома типами словотвору: лексико-семантичним (первинні) і морфологічним (вторинні) [3, с. 12].

Дослідниця виявила таку продуктивність прізвищевих формантів (подано в порядку спадання): **-ак (-'ак), -чак; -евич / -ович; -ук, -юк; -ин; -ів; -ич** [3, с. 10].

С. В. Шеремета, вивчаючи антропонімію північної Тернопільщини, здійснила словотвірну-структурну характеристику прізвищ (5 450) і прізвищевих назв (1 500). Антропоніми поділено на дві групи – утворені лексико-семантичним (первинні) та морфологічним (вторинні) способами. Прізвища північної Тернопільщини утворено за допомогою 22 суфіксів, із яких типовими для досліджуваного регіону були: **-ук / -'ук; -ів (-ов); -ович / -евич; -ин; -ськ(ий)**, нетиповими – **-ай; -ей; -ок; -ач; -ин(а)** [58, с. 9].

Антропонімію Західного Поділля кінця XVIII–XX ст. проаналізовано в дослідженні Н. І. Рульової. Сучасні прізвища (9 584) і прізвищеві назви (2 809 одиниць) цього регіону утворені двома способами: лексико-семантичним та морфологічним. Відповідно, виділено два словотвірно-структурні типи прізвищ – первинні та вторинні. В антропонімії цього регіону, починаючи з XIX ст., переважали спадкові найменування, утворені семантичним способом [36, с. 12].

Найпродуктивнішими на всіх часових зрізах були моделі з формантами -ук (-юк), чук, -ин (-ін), -ак (-як) [36, с. 19]. Найбільше спільного виявлено у структурі прізвищ Бойківщини, Опілля та Західного Поділля [36, с. 20].

Антропонімія Нижньої Наддніпрянщини (надвеликолузький регіон) кінця XVI – початку XXI ст. є об'єктом дослідження І. В. Ільченко. У роботі проаналізовано 2 500 прізвищевих назв і 6 000 прізвищ, об'єднаних у такі лексико-семантичні групи: прізвища, утворені від особових власних імен, етнічних і топонімічних назв; від назви постійного заняття; за індивідуальними ознаками перших носіїв; окремо розглянуто прізвища особливої структури та семантики, полісемантичні прізвища та прізвища іншомовного походження [13].

За словотворчими формантами прізвища поділено на підгрупи: на -енко, -евич, -ович, -ук, -юк, -ський, -зький, -цький [13, с. 7].

Граматичну будову, морфемну структуру, лексико-семантичну базу, походження прізвищ Дніпровського Припоріжжя вивчала І. А. Корнієнко. До найхарактерніших особливостей антропонімії дослідниці відносить: наявність трьох прізвищ у формі синтаксичного словосполучення; складних прізвищ (3,6 %); прізвищ, що походять від дієслів (35), вигуків та звуконаслідувальних слів (18), прислівників (6), частки (1); перевагу прізвищ чоловічого роду над жіночими (на 10 %); найвищу поширеність прізвищ, що можуть позначати осіб як чоловічої, так і жіночої статі (56 %); існування множинних прізвищ (0,2 %); перевагу відапелятивних прізвищ над відіменними на 66 %; найбільшу поширеність суфіксів субстантивних

прізвищ – **-енк-о** (19,8 %), **-ук (-чук)** (8 %), **-к-о** (7,9 %), **-ик, -ник, -чик** (5 %) та ад'єктивних – **-ів, -ов, -ев** (50,1 %); функціонування формантів **-енк-о** та **-ів, -ов, -ев** у більшості відапелятивних та відіменних прізвищ і їхні найбільші сполучувальні можливості; найпоширеніші суфікси прізвищ-квалітативів **-ук, -к-о, -ик, -чик, -ець** і **-ак** та ін. [17, с. 14].

Лексико-семантичні та словотвірні-структурні особливості сучасних українських прізвищ північної Донеччини (понад 10 000 одиниць) стали предметом дослідження Н. Ю. Булави. Тут переважають відапелятивні прізвища (53,7 %), відономастичні охоплюють відповідно 41,1 % [5, с. 10].

Авторка виокремила два основні способи творення прізвищ: морфологічний (6 429 прізвищ) і неморфологічний, або лексико-семантичний (5 071 прізвище). З огляду на дериваційну неоднозначність прізвищевих моделей, певну частину прізвищ кваліфіковано як утворення з подвійною словотвірною мотивацією [5, с. 18].

Поширеними визнано суфікси **-ев / -ов, -ів** (19,8 %), **-ин / -ін** (7,4 %), **-енк-о** (9 %), **-ук / -'ук, -чук** (5 %), невисока продуктивність у прізвищевих формантів **-ович / -евич** (1,4 %), **-ич** (1,4 %), **-ач** (0,2 %), **-аш** (0,2 %), **-ей** (0,2 %), **-уш** (0,1 %) [5, с. 18].

Комплексне дослідження прізвищевих назв та прізвищ Уманщини XVII – початку XXI ст. (7535 одиниць) дало можливість Ю. І. Фернос зробити такі висновки: переважають відантропонімні назви; виявлено п'ять способів творення прізвищевих назв та прізвищ Уманщини: афіксальний, морфолого-синтаксичний, лексико-семантичний, синтаксичний та слово- й основоскладання; певну частину антропонімів кваліфіковано як утворення подвійної словотвірної мотивації; схарактеризовано продуктивність формантів у прізвищах Уманщини, утворених афіксальним способом (у порядку спадання): **-енк-о, -ук / -'ук, -чук, -ович / -евич, -к-о, -ак (-'ак), -чак; -ець, -ай, -ок** [49, с. 14, 16].

Грунтовне опрацювання антропонімікону Середньої Наддніпрянщини провела Ю. Б. Бабій, проаналізувавши близько 8 000 сучасних прізвищ і

2 155 прізвищевих назв, взятих із Реєстрів Війська Запорозького XVII ст. Виокремлено два способи творення прізвищ: морфологічний (49,7 %) і лексико-семантичний (46,1 %), певну частину прізвищ (4,2 %) кваліфіковано як утворення з подвійною словотвірною мотивацією. Встановлено, що серед морфологічних типів наявні прізвища, утворені суфіксальним способом і словоскладанням, префіксальний і суфіксально-префіксальний способи не застосовувалися. У цьому регіоні суфікси **-енк-о**, **-ов / -ев**, **-ів**, **-ськ / -зьк / -цьк**, **-ук / -'ук**, **-чук**, **-к-о**, **-ин** характеризуються найвищою продуктивністю, а форманти **-ач**, **-аш**, **-ей**, **-уш** – малопоширені [2, с. 17].

О. О. Марочкіна, описавши проблеми формування та становлення українських прізвищ Розточчя як частини західноукраїнського антропонімікону, проаналізувала 2 516 прізвищевих назв і 3 556 прізвищ, що утворені двома способами – лексико-семантичним та морфологічним, серед яких переважає лексико-семантичний спосіб [23, с. 5, 14].

«Поширені форманти на двох часових зрізах (кінець XVIII – поч. XIX ст.; 2004–2005 рр.): **-ів**, **-ук**, **-ак**, **-ин**, **-ович**» [23, с. 18–19].

Лексико-семантичні та словотвірно-структурні особливості прізвищ (47 000 одиниць) Центральної та Східної Донеччини описала Ю. М. Новикова, визначивши, що твірною базою прізвищ цього регіону є апелятивна (74,4 %) й онімна (22,2 %) лексика. Дослідниця виокремила основні способи творення прізвищ: морфологічний, де найпродуктивнішою є суфіксація (67 %), та неморфологічний, представлений лексико-семантичним різновидом (32,3 %) [28, с. 18].

У межах морфологічного способу творення продуктивними є моделі з посесивними (**-ов / -ев**, **-єв**, **-ин / -ін** – 45,4 %) та патронімічними (**-енко / -єнко** – 19,7 %) формантами; меншу частину складають прізвища з поліфункціональними формантами **-ськ / -цьк / -зьк** (7,4 %); непродуктивними є утворення, оформлені поліфункціональними суфіксами **-ай**, **-ій**, **-а**, **-ун**, **-ан**, **-ей**, **-уш** [28, с. 18].

Динаміку дериваційних явищ у прізвищах та прізвищевих назвах (11 595 одиниць) Слов'янського району Донецької області кінця ХІХ – початку ХХІ ст. подано в дисертаційній роботі Р. М. Падалки. Авторка доходить висновку, що прізвища вказаного регіону ХХ ст. утворено двома способами – семантичним (неморфологічним) – 3,3 % та морфологічним – 96,7 % [29, с. 11–12].

Відповідно Р. М. Падалка виділила два словотвірно-структурні типи прізвищ – первинні та вторинні. У межах прізвищ, утворених морфологічним способом, найбільш продуктивним є суфіксальний. Типові суфікси: кінець ХІХ ст. – **-енк-о / -єнк-о, -ов, -ськ, -ин / -ін**; середина ХХ ст. – **-ов, -ів, -ев / -єв, -ин(-ін), -ськ, -енк-о / -єнк-о**; початок ХХІ ст. – **-ов, -ів, -ев / -єв, -ин / -ін, -енко / -єнко, -ськ, -цьк** [29, с. 11–12].

О. В. Хвіщук зазначає, що лексичною базою нововолинських прізвищевих основ (більше ніж 5 000 одиниць) виступає апелятивна (53 %) та онімна (47 %) лексика. Найбільшу продуктивність у творенні антропонімів мають суфікси **-ук (-юк), -чук** (35 %) та **-енк-о** (17 % від кількості онімів, утворених морфологічним способом, і 11 % від кількості усіх проаналізованих прізвищ). Прізвища утворені лексико-семантичним способом (37 %) і за допомогою суфіксів (63 %) [51, с. 91–93].

На основі аналізу прізвищ півдня Волинської області Л. О. Лісова зробила висновки, що вони походять від онімів (46,29 %) та апелятивів (49,45 %). У групі прізвищ відонімного походження переважають антропоніми, мотивовані власними особовими іменами (31,99 %), відтопонімні прізвища становлять 14,3 % [21, с. 12].

Група прізвищ відапелятивного походження охоплює антропоніми, мотивовані основами з особовим значенням (29,93 %), та прізвища, мотивовані основами з неособовим значенням (19,53 %). Аналіз словотвірної специфіки прізвищ дав змогу виокремити основні способи творення прізвищ: лексико-семантичний та морфологічний. Домінують антропоніми із

суфіксами **-ук** (**-'ук**, **-чук**) (13,74 %), **-ськ-ий** (12,07 %), **-ов** (12,45 %), **-ев** (4,14 %) [21, с. 13–14].

Хочемо акцентувати увагу на дослідженнях прізвищ Хмельниччини.

Прізвищеву систему Центральної Хмельниччини дослідила О. М. Ющишина: за семантикою твірних основ ПН і прізвища Центральної Хмельниччини поділено на дві групи: відапелятивні (5 301 од., 44,7 %) та відонімні (4 827 од., 40,7 %). Окремо виділено полісемантичні ПН та прізвища (605 од., 5,1 %), ПН та прізвища з непрозорою семантикою (510 од., 4,3 %), ПН та прізвища, утворені від іншомовної лексики (617 од., 5,2 %) [61, с. 3]. Виокремлено такі мотиваційні групи: патронімічні, посесивні, квалітативні, локативні, сутнісні, ситуативні, темпоральні, ідеологічні та назви з невідомою мотивацією, походження яких не вдалося з'ясувати [60, с. 17]. Словотвірно-структурний аналіз ПН та прізвищ Центральної Хмельниччини дозволив розмежувати морфологічні (6 725 од., 56,7 %) і лексико-семантичні (4 661 од., 39,3 %) утворення, ПН та прізвища з подвійною словотвірною мотивацією (296 од., 2,5 %), ПН та прізвища невідомого творення (178 од., 1,5 %) через складнощі або й неможливість встановлення словотвірних відношень [60, с. 17].

Також на сучасному етапі досліджували прізвища південної (Новоушицький, Віньковецький, Ярмолинецький райони – Я. М. Афадеєва; Чемеровецький район – О. П. Шатковська) і частково північної (Ізяславський район – Т. Мороз) частин Хмельницької області.

Об'єктом дослідження Т. Мороз були прізвища Ізяславщини із суфіксом **-енк-о** (**-єнк-о**). Вона зазначає, що ця модель є досить продуктивною (8, 25% від загальної кількості антропоконструкцій зазначеного регіону); найбільшу групу становлять прізвища, утворені від повних форм чоловічих імен; основною є патронімічна мотиваційна група; чимало антропонімів мають подвійне значення [25, с. 167–172].

О. П. Шатковська, схарактеризувавши польські запозичення у структурі антропонімікону (на матеріалі прізвищ села Андріївка Чемеровецького

району Хмельницької області), з'ясувала, що в цій місцевості побутують відонімні та відапелятивні прізвища польського походження, і стверджує, що польський вплив на антропонімікон Поділля спостерігається до цього часу [57, 262].

Вивчаючи прізвища мешканців Віньковецького району Хмельницької області, Я. М. Афадеєва акцентує увагу на суфіксації як способі творення прізвищ і зауважує, що найбільшу продуктивність виявляють прикметникові суфікси **-ськ-**, **-цьк-**, приєднані переважно до топоніма; низький рівень продуктивності мають форманти **-ець**, **-ок**, **-ен**, **-ан** [1, с. 29].

Досліджуючи словотвірну структуру прізвищ мешканців Новоушицького району, Я. М. Афадеєва виокремила морфологічні (63,13 %) та лексико-семантичні (36,87 %) утворення і встановила, що продуктивнішим є морфологічний спосіб творення прізвищ. Серед антропонімів, утворених цим способом, домінують суфіксальні утворення: моделі з поліфункціональними формантами (42,23 %), зокрема суфіксами **-ук** (**-чук**) (28,22 %); менш продуктивні – з посесивними (24,16 %) та патронімічними (9,56 %) формантами. Також у межах морфологічного способу деривації виокремлено слово- та основоскладання, продуктивність якого на досліджуваній території становить 3,41 %, і морфолого-синтаксичний спосіб – 20,64 % прізвищ [1, с. 13–16].

Дослідниця проаналізувала і сучасні прізвища мешканців Новоушицького району Хмельницької області з відапелятивними іменами чи прізвиськами в основі та зробила висновок, що тут переважають відапелятивні прізвища із категорії «*nomina personalia*» (70,59 %), зокрема антропоніми, що вказують на позначення особи за родом діяльності та соціальним станом. Серед категорій «*nomina impersonalia*» домінують прізвища, утворені від назви тварин і рослин [1, с. 14].

Однак, одним з перших в українській антропоніміці звернув увагу на прізвища Хмельниччини Ю. К. Редько в науковій праці «Сучасні українські прізвища», де розглянув виникнення, словотвір та поширення сучасних

українських родових назв (прізвищ). Учений визначив таку вагу формантів у творенні прізвищ регіону: **-ук** (**-'ук**), **-чук** (27,5 %); **-ськ-**, **-цьк-**, **-зьк-** (14,6%); прізвища у формі членного прикметника (дієприкметника) із закінченням **-ий** (рідше **-ій**) (4 %); **-ик** (**-їк**) (4 %); **-к-о** (3,2 %); **-енк-о** (3,1 %); **-ич**, **-евич**, **-ович** (3,04 %); **-ак** (**-'ак**) (2,4 %); **-ин**, **-ишин** (2,2 %); **-ець** (1,4 %); **-ів**, **-ов**, **-ев** (0,1 %). Також він вказує, що прізвища, утворені лексико-семантичним способом, становлять 10,1%, а складні прізвища – 2,4 % [35, с. 8].

Варто відзначити багатство українського лексикографічного опрацювання антропонімних одиниць: «Довідник українських прізвищ» [33], «Словник сучасних українських прізвищ» [32], «Прізвища галицьких лемків у XVIII ст.» [20], «Прізвища степової України» [6], «Прізвища Середньої Наддніпрянщини» [7]; «Словник прізвищ: практичний словозмінно-орфографічний (на матеріалі Чернівецьчини)» [22], «Прізвища закарпатських українців» [56], «Практичний словозмінно-орфографічний словник прізвищ Центральної та Східної Донеччини» [27], «Словник прізвищ жителів Луганщини» [39], «Словник прізвищ північно-західної України та суміжних земель» [40].

Також в Україні є значна кількість студій, присвячена іменам, прізвишкам, псевдонімам, етнонімам і катойконімам, але огляд цих праць не робимо, так як ці класи антропонімів не є об'єктом нашого дослідження.

Висновки до розділу 1

1. Прізвище – вид антропоніма, обов'язкова, зафіксована документально спадкова офіційна назва особи, набута при народженні або вступі в шлюб, яка вказує на належність людини до певної сім'ї. Прізвища є структурним компонентом антропонімікону, мають свої диференційні ознаки.

2. З'ясовано, що прізвища виконують номінативно-ідентифікаційну функцію; служать для розпізнавання, не дають квалітативної оцінки; мають винятково денотативний характер; підлягають правовому регулюванню.

Водночас вони мають глобальні, національні та регіональні ознаки. Прізвища є цінним матеріалом для вивчення різних етапів розвитку мови; характеризуються стабільністю, родинною спадковістю.

Можемо аналізувати прізвища, відповідно до диференційних ознак, за можливістю / неможливістю з'ясувати етимологію; за прозорістю етимології прізвищ; за часом виникнення; за походженням; за словотвірною структурою; за шляхом виникнення; за продуктивністю окремих словотвірних типів; за семантикою твірного слова.

3. Структуру антропонімікону і місце прізвища в ній досліджувало багато вітчизняних мовознавців, зокрема Д. Г. Бучко і Н. В. Ткачова у спільній праці «Словник української ономастичної термінології», В. В. Німчук у проєкті «Українська ономастична термінологія» і М. М. Торчинський у монографіях «Структура онімного простору української мови» і «Структура онімного простору української мови. Частина II. Функціонування власних назв».

4. Теоретико-методологічні засади вивчення прізвищ започаткували Ю. К. Редько, П. П. Чучка і М. Л. Худаш. Надалі ономастична наука збагатилася регіональними дослідженнями прізвище виз назв і прізвищ (Ю. Б. Бабій, Г. В. Бачинська, Н. Ю. Булава, І. Д. Фаріон, С. Є. Панцьо, Б. Б. Близнюк, Л. О. Кравченко, Л. О. Лісова, Г. Д. Панчук, Н. І. Рупової, І. В. Ільченко, І. А. Корнієнко, Ю. І. Фернос, О. О. Марочкіна, Ю. М. Новикова, Р. М. Падалка, О. В. Хвіщук, С. В. Шеремета, О. М. Ющишина). Як бачимо, на сьогодні є велика кількість студій, присвячених різноаспектному вивченню прізвищ, проте не було здійснено ґрунтовний аналіз прізвищевої системи м. Красилів.

РОЗДІЛ 2. ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ Й СЛОВОТВІРНІ ТИПИ СУЧАСНИХ ПРИЗВИЩ МІСТА КРАСИЛІВ

2.1. Лексико-семантична класифікація прізвищ

Сучасні прізвища м. Красилів Хмельницької області утворено від онімної і апелятивної лексики. Відонімні утворення складають відіменні та відтопонімні антропоодиниці. Відапелятивні утворення – це прізвища, мотивован особовими апелятивами (*nomina personalia*), й антропоніми, мотивован неособовими апелятивами (*nomina impersonalia*). Також виокремлюємо полісемантичні прізвища та прізвища з непрозорою семантикою, яких є незначна кількість. Розглянемо детальніше ці лексико-семантичні групи.

Відапелятивні прізвища

Аналіз відапелятивних сучасних прізвищ м. Красилова доповнить загальне уявлення про природу, структуру й семантику прізвищ Хмельницької області. Також антропоодиниці «розкажуть» про фізичні та психічні ознаки, соціально-класовий устрій суспільства, сімейний стан, побут, заняття, тваринний і рослинний світ, матеріально-духовну культуру наших предків тощо.

Досліджуючи відапелятивні прізвища м. Красилова, використовуємо типологію відапелятивних прізвищ, яку запропонував П. П. Чучка, дещо модифікувавши її. Цю класифікацію також апробували Ю. Б. Бабій [2], І. А. Корнієнко [17], О. М. Ющишина [61] та ін.

У цій групі виокремлюємо антропоніми, похідні від особових апелятивів (*nomina personalia*), й антропоніми, похідні від неособових апелятивів (*nomina impersonalia*).

Як стверджує П. П. Чучка, перші походять від основ, які вживалися з особовим значенням ще до того часу, як стали прізвицьками чи прізвищами. Тобто процес антропонімізації в таких апелятивів зводився лише до того, що

конкретна загальна особова назва ставала власною, індивідуалізуючою. Другі – це ті, що до антропонімізації функціонували як неособові апелятиви. У них антропонімізація була двоступеневою: спочатку неособовий апелятив набував переносно особового значення, а тоді вже ставав антропонімом, тобто власною особовою назвою [55, с. 409].

Як відомо, більшість загальноживаних слів української мови є багатозначними. Для того, щоб не віднести більшість прізвищ до полісемантичних, прийнято вважати, що більш вірогідною є мотивація за особовим значенням, ніж за безособовим значенням, цим правилом керуємося і у своїй роботі.

Сучасні прізвища, мотивовані особовими апелятивами

Прізвища, мотивовані особовими апелятивами, згруповано в межах шести ЛСГ, таких як: 1) назви людей за професією, родом занять і соціально-класовою належністю; 2) назви людей за їхніми зовнішніми ознаками; 3) назви людей за їхніми внутрішніми ознаками; 4) назви людей за місцем походження або проживання та особливостями їх появи в населеному пункті; 5) назви людей за етнічною належністю; 6) назви людей за родинними стосунками.

1. ЛСГ «Назви людей за професією, родом занять і соціально-класовою належністю»

А. Професійна діяльність, зокрема:

– обробка дерева, виготовлення речей із дерева: *Бондар*, *Боднарець* (боднар – «бондар» [41, I, с. 210]), *Гонтар* (гонтар – «майстер, який виготовляє покрівельний матеріал» [41, II, с. 123]), *Нижник* (нижник – «людина, яка при розпилюванні дерева на дошки стоїть внизу» [41, V, с. 409]), *Стельмащук* (стельмах – «майстер, який робить вози, сани, колеса» [41, IX, с. 684]);

– землеробство, городництво, бджільництво, лісівництво: *Грабар* (пор. грабар – 1) «робітник на земляних роботах; землекоп», 2) «гробокопач» [41,

II, с. 150]), *Лановчук* (лановий – «наглядач за польовими роботами» [41, IV, с. 445]), *Пасічник*;

– пошив одягу та взуття, обробка вовни та шкіри: *Суконник*, *Ткачук*, *Шаповалов*;

– металообробна промисловість, ювелірна справа та зброярство: *Ковальов*, *Ковальчук*;

– приготування продуктів, напоїв: *Олійник*;

– транспорт: *Фурман* (фурман – «візник» [41, X, с. 655]).

Б. Назви на означення служителів церкви:

Гуменюк (пор. 1) гумен – «ігумен», 2) гуменний – «прикажчик, що організовував роботу на току поміщика» [41, II, с. 193]), *Паламар* (паламар – «дячок, псаломщик» [41, VI, с. 20]), *Попов*.

В. Військова справа:

Гетьман, *Кошевко* (пор. кошовий – 1) «кошовий отаман», 2) «вождь, отаман козаків на Запорізькій Січі» [41, IV, с. 317] або кошівка – «кошик» [8, II, с. 296]).

Г. Назви за адміністративними посадами, титулами:

Войтович (війт – «керівник місцевого управління або самоврядування» [41, I, с. 670]), *Царук*.

Д. Інші види професій та занять:

Мельничук, *Сторож*.

Е. Назви соціально-політичного характеру: *Пахольчук* (пахолок – «слуга, бідак» [8, с. 71]).

2. ЛСГ «Назви людей за їхніми зовнішніми ознаками»

А. Назви, що характеризують людину за особливостями шкіри, волосяного покриву.

Прізвищева система Центральної Хмельниччини фіксує такі кольороназви, які мотивують прізвища: *білий* і *чорний*.

Група досліджуваних антропонімів найчастіше дає загальну характеристику зовнішності людини: *Білега, Біловус, Темнюк; Черниш, Черняк*.

Слово *рябий* не є кольорами, але його семантика перетинається зі значенням кольору: *Рабцун, Рябченко* (рябий – 1) «покритий плямами іншого кольору, відтінку, що виділяються на основному фоні», 2) «покритий шрамами від віспи або ластовинням» [41, VIII, с. 920]).

Аналіз прізвищ, дозволив з'ясувати, що від назв кольорів утворено сім антропонімів.

Також виявлено прізвища, що характеризують людей за відсутністю, наявністю та особливостями волосся, бороди, вусів: *Бороденко, Бровчук*.

Б. Назви, що вказують на зріст, повноту: *Довгалюк, Жир, Худий*.

В. Назви, що вказують на фізичні недоліки людини: *Глушко, Сліпчук*.

Г. Назви, що характеризують людину за особливостями ходи: *Летюк, Скакун*.

Д. Назви, що вказують на інші особливості зовнішнього вигляду людини: *Жилюк, Жиляк, Лихолат*.

3. ЛСГ «Назви людей за їхніми внутрішніми ознаками»

А. Назви, що вказують на вдачу, характер, поведінку людини: *Безсмертний, Крикуненко, Ладченко, Туркот* (туркот – «сварлива людина» [8, IV, с. 296]), *Шахрай*.

Б. Назви, що вказують на мовленнєві особливості, вади: *Заїка, Момот* (момот – «заїка, буркотун» [8, II, с. 443]), *Свистак*.

В. Назви, що вказують на інтелект: *Мудрий, Розуман*.

4. ЛСГ «Назви людей за місцем походження або проживання та особливостями їх появи в населеному пункті»

А. Назви людей за місцем походження або проживання.

Твірною базою таких антропонімів є назви дрібних географічних об'єктів, що вказували на просторову ознаку, місце проживання:

Волинець, Слободенюк, Слободянюк (слобода – 1) «поселення в Київській Русі, на Україні і в Росії в XI–XVIII ст., жителі яких тимчасово звільнялися від феодалних повинностей і податків», 2) «велике село, селище» [41, IX, с. 405]).

Б. Назви людей за особливостями їх появи в населеному пункті:
Новицький, Осадчук (осадчий – «перший поселенець; засновник населеного пункту» [41, V, с. 753]).

5. ЛСГ «Назви людей за етнічною належністю»

Мазуркевич (мазури – «велика етнічна група поляків, що живе на північному сході Польщі й говорить одним із діалектів польської мови» [41, IV, с. 596]), *Поляковський*.

6. ЛСГ «Назви людей за родинними стосунками»

Дідик.

Серед проаналізованих 62 антропоодиниць, що становить 31,8 % від усього зібраного матеріалу, відзначаємо високу активність ЛСГ «Назви людей за професією, родом занять і соціально-класовою належністю», «Назви людей за їхніми зовнішніми ознаками». Менш продуктивною лексичною базою є ЛСГ «Назви людей за їхніми внутрішніми ознаками», «Назви людей за місцем походження або проживання та особливостями їх появи в населеному пункті», одиничними утвореннями є ЛСГ «Назви людей за етнічною належністю», ЛСГ «Назви людей за родинними стосунками».

Сучасні прізвища, мотивовані апелюваннями з неособовим значенням

Прізвища з первісним неособовим значенням утворено методом метафоричного перенесення реалій дійсності на особу.

Сучасні прізвища м. Красилова, співвідносні з неособовими апелюваннями, представлені 7 лексико-семантичними групами, в основах яких засвідчено: 1) фаунонайменування; 2) назви засобів праці, предметів побуту, їхніх частин, об'єктів призначення; 3) флорономіації; 4) назви одягу, прикрас; 5) назви явищ природи, часових понять; 6) анатомічні поняття; 7) назви хвороб.

Схарактеризуємо кожну групу.

1. ЛСГ «Фаунонайменування»

А. Назви диких птахів:

Дрозд, Кулик (кулик – «невеликий болотяний птах з довгими ногами та довгим дзьобом [41, IV, с. 516]), *Снігур, Чайкун*.

Б. Назви тварин:

Биченко, Білоконь, Медвідь.

В. Назви комах:

Комар.

2. ЛСГ «Назви засобів праці, предметів побуту, їхніх частин, об'єктів призначення»

А. Назви продуктів праці, предметів домашнього вжитку:

Веретко, Колодочка, Макогон.

Б. Назви музичних інструментів:

Дудка, Дудко.

3. ЛСГ «Флорономіації»

Назви дерев, кущів, трав'янистих рослин, грибів:

Верес (верес – «вічнозелений низенький кущик» [41, I, с. 328]), *Грибчук*, *Дармороз* (дарморос – «росл.: лицій, *Lycium barbarum*» [8, I, с. 358]), *Дубиневич* (дубина – «дубове дерево, дубовий ліс» [8, I, с. 451]).

4. ЛСГ «Назви одягу і прикрас»

Гула (гула – «папах» [8, I, с. 406]), *Петельчук, Петлюк*.

5. ЛСГ «Назви явищ природи, часових понять»

Зима, Морозович.

6. ЛСГ «Анатомічні поняття»

Кішкін.

7. ЛСГ «Назви хвороб»

Ковтуняк (пор. ковтун – 1) «жмут збитого волосся», 2) «хвороба шкіри на голові, при якій волосся сплутується й злипається» [41, IV, с. 206]).

Отже, проаналізовано 37 прізвищ – 18,9 % від усього зібраного матеріалу. Встановлено, що найпоширенішими є власні назви, утворені від фаунонайменувань і назв засобів праці, предметів побуту і їхніх частин, середня частотність у флорономіацій, назв одягу і прикрас; малопоширеними є ЛСГ «Назви явищ природи, часових понять», ЛСГ «Анатомічні поняття», ЛСГ «Назви хвороб».

Відіменні прізвища:

Серед досліджуваних антропонімів відіменні прізвища становлять 28,2% (55 одиниць), зокрема вони походять від чоловічих і жіночих церковно-християнських, слов'янських автохтонних і запозичених імен:

Андрійчук, Варченко, Ващук, Гаврилюк, Георгіян, Гринюк, Грицюк, Данилюк, Демчишин, Дмитрук, Дунець, Євдосюк, Іванчук, Кирилюк, Костюк, Лавринчук, Леонов, Мартинюк, Марчук, Микитюк, Миронюк, Михайлюк, Михалків, Олексійчук, Олексюк, Павлович, Панасюк, Петренко, Петришин, Пилип'юк, Пилипчик, Пилипчук, Прокопчук, Прохорчук, Процюк, Романюк, Семенчук, Сидорук, Стецюк, Тимощук, Тимченко, Титянюк, Томчук, Федін, Федорчук, Ференс, Филипович, Філіпчук, Якубець, Янкович, Янович, Янчик, Яремчук, Ящук.

Церковно-християнські чоловічі імена, від яких утворено прізвища на досліджуваній території: *Андрій, Афанасій (Панас), Гаврило, Георгій, Григорій, Данило, Дем'ян, Дмитро, Євдоким, Єремія (Ярема), Іван, Кирило, Костянтин, Лаврентій, Марко, Мартин, Мирон, Михайло, Олексій, Павло, Петро, Пилип, Прокіп, Прохор, Роман, Семен, Сидір, Степан, Тимофій, Федір, Хома, Яків.*

Жіночі християнські імена мотивували всього 2 прізвища жителів м. Красилова: *Варвара та Тетяна*. Для антропоніміконів усіх регіонів України є властивою низька частотність таких прізвищ.

На позначення церковно-християнських імен науковці також вживають інші терміни: християнські, календарні, канонічні, церковно-календарні, хрещені [61, 109].

Під церковно-християнськими особовими власним іменами розуміємо імена переважно староеврейського, грецького, латинського та іншого походження, поширені в Україні з прийняттям християнства та введені в так звані святці і церковні календарі і надавані новонародженим, звичайно, при здійсненні обряду хрещення. Це були канонізовані церквою імена різних старо- і новозавітних святих, християнських подвижників, великомучеників і мучеників – чоловічі та жіночі [4, с. 51].

Найбільше (по три) прізвищ утворено від таких чоловічих імен: *Пилип, Федір, Ян*.

По два прізвища утворено від імен *Григорій, Михайло, Олексій, Петро, Прокіп і Тимофій*. Від інших імен утворено по одному прізвищу.

О. М. Ющишина зазначає, що значна кількість варіантів християнських імен зумовила варіантність прізвищ [61, 114] і що для прізвищевої системи Центральної Хмельниччини така варіативність є типовою. Дослідниця здійснила детальну характеристику найхарактерніших фонетичних змін, які було збережено у прізвищах. Зокрема, що початковий **а**- змінюється на **о**- (*Аніщенко – Оніщенко; Афанасенко – Опанасенко*) [61, 115]; ненаголошений початковий **-і** втрачається (*Ігнат, Ігнатов, Ігнатюк – Гнат, Гнатов, Гнатюк; Ісак, Ісаченко – Сак, Саченко*) [61, 115]; початковий **є**- змінюється на **я**- (*Єременко, Єремчук – Яременко, Яремчук; Єрошенко – Ярошенко*) [61, 115]; **о** змінюється на **у** в новозакритих складах (*Онопрієнко – Онуфрієнко; Ярош – Яруш*) [61, 115]; змішування голосних **и** та **і** (*Борисов – Борисов; Дмитров – Дмитров; Кириченко – Кіриченко; Климчук – Клімчук*) [61, 115]; губно-зубний звук **ф** змінюється на **п, хв, т** (*Федун, Федченко – Педун, Педченко – Хведченко; Філіпенко – Пилипенко; Фадійчук – Тадейчук; Фоменко – Хоменко*) [61, 116]; перехід ненаголошеного **е** в **и** (*Греськов, Грещенко – Гриськов, Грищенко; Федчишен – Федчишин*) [61, 116]; дисимілятивна зміна артикуляційно близьких звуків **м** і **н** на початку прізвищ (*Микитюк – Никитюк; Миколайчук – Николайчук*) [61, 116]; **и**- змінюється на **-у**: *Кириленко – Куриленко* [61, 116]. Водночас хочемо зауважити, що ми таких

змін не зафіксували, очевидно, через невелику кількість аналізованих прізвищ.

У зв'язку з тим, що прізвищ іншомовного походження зафіксовано мало, ми вирішили подати у цьому параграфі прізвища, що походять від власних імен іншомовного походження, зокрема такий підхід зустрічаємо і в С. В. Шеремети, яка окремо розглядала лише відапелятивні прізвища як іншомовні. Проте здебільшого українські науковці (Ю. Б. Бабій, Л. О. Кравченко, О. М. Ющишина та інші) поєднують в одному розділі класифікації відіменні та відапелятивні антропоніми, аналізуючи іншомовні прізвища.

В основах сучасних прізвищ м. Красилова знаходимо імена *Якуб* та *Ян* – *Якубець, Янчик*.

Із прийняттям християнства в Київській Русі церковно-християнські імена витіснили з ужитку слов'янські автохтонні імена, які зараз ми маємо змогу реконструювати з прізвищ. Достовірно встановити кількість антропонімів, утворених від слов'янських автохтонних імен, сьогодні неможливо [61, 105].

М. О. Демчук [9], І. Д. Фаріон [48], М. Л. Худаш [53], П. П. Чучка [55] та інші мовознавці досліджували слов'янські автохтонні імена.

Термін «слов'янське автохтонне ім'я» (ним ми послуговуємося і у нашому дослідженні) в науковий обіг уведено М. О. Демчук «на позначення імені праслов'янського походження або утвореного пізніше, вже в антропонімії того чи іншого конкретного слов'янського народу, на споконвічно слов'янському мовному ґрунті» [9, с. 13].

Слов'янське автохтонне ім'я *Станіслав* знаходимо всього в одному прізвищі, а отже, такий тим є малопродуктивним: *Стасюк* < Ста[ні]с[лав], [Єв]стах[ій].

Відтопонімні прізвища

До відтопонімних прізвищ зараховуємо ті, що зберегли у своїх основах ойконіми, гідроніми та катойконіми.

Між власними географічними назвами і назвами людей наявний дуже тісний двобічний зв'язок, який виявляється в тому, що, по-перше, величезну кількість топонімів у всіх областях України утворено від особових назв людей і, по-друге, дуже значна кількість українських прізвищ вказує на походження з певної місцевості [35, с. 24].

В основах аналізованих відойконімних прізвищ лежать назви населених пунктів Хмельниччини, інших українських регіонів, а також тих, що знаходяться за межами сучасної України.

1. Антропоніми, мотивовані назвами населених пунктів Хмельниччини

Заруденський (Заруддя, Хмельницький р-н), *Лозович* (Лозова, Хмельницький р-н), *Маначин* (Маначин, Хмельницький р-н), *Ружицький* (Ружа, Кам'янець-Подільський р-н), *Хмельницький*.

2. Антропоніми, мотивовані назвами населених пунктів сусідніх областей

Немировський (Немирів, Вн), *Островський* (Острів, Тр), *Соколовський* (Соколів, Тр).

3. Антропоніми, мотивовані назвами населених пунктів віддалених областей

Бачинський (Бачина, Др), *Житомирський* (Житомир, Жт), *Комарницький* (Комарники, Лв), *Шпаковський* (Шпаки, Лв).

Серед прізвищ цієї групи є такі, походження яких можна пояснити однойменними або схожими назвами населених пунктів, наприклад: *Боровський* < Борове, Рв, Лв; *Кобилянський* < Кобилянка, Чрк, Чрн; *Коханський* < Кохане, Крв; Кохані, Хрс.

Зафіксовано два прізвища, мотивовані катойконімами: *Дубинець* (Дубіна, Хмельницький р-н), *Коломієць* (Коломия, ІФ).

Прізвища цієї групи утворено за допомогою суфіксів **-ськ-**, **-цьк-**, не виявлено трансонімізованих антропоодиниць. Також не зафіксовано прізвищ, мотивованих гідронімами.

Отже, сучасних прізвищ м. Красилова, мотивованих топонімами, зафіксовано 11,3 %. Топоніми рідше антропонімізуються, ніж імена й апелятиви.

Полісемантичні прізвища

На сьогоднішній день важко однозначно пояснювати походження того чи того прізвища, так як вони пройшли довгий і складний шлях. Саме тому частину аналізованих прізвищ ми віднесли до полісемантичних. На нашу думку, такі прізвища можуть мати подвійну чи потрійну мотивацію. Полісемантичними називають прізвища зокрема і такі вчені-ономасти: Ю. Б. Бабій, Ю. М. Новикова, О. М. Ющишина. Водночас Л. О. Кравченко пропонує називати їх «прізвищами спірної мотивації».

У кожному конкретному випадку при аналізі прізвищ конкретного регіону, при визначенні лексичної бази прізвища, його словотвірної структури дослідник може віддавати перевагу тій чи іншій етимологізації, враховуючи принципи ономастичної ймовірності, популярності певних імен у час становлення прізвищ, вживання діалектної лексики і т. п. Але ніколи немає певності, що тільки саме таке, а не інакше трактування прізвища з неоднозначною лексичною базою є єдино правильним [61, с. 126].

Ми розподілили полісемантичні прізвища м. Красилова на такі групи:

– прізвища, які можна тлумачити і як відтопонімні, і як відапелятивні:

Круницький < с. Кру́па, Вл або відапелятивна «круп»;

Куницький < пол. с. Куниці або від зоолексеми «куниця»;

Лісовський < с. Ліс, Лв або відапелятивна «ліс»;

Масловський < с. Маслове, Чрк або від апелятива «масло»;

Рудковський < с. Рудківка, Жт або від географічного терміна «рудка»;

Чупринський < с. Чупринівка, Вн або від апелятива «чуприна» тощо;

– прізвища, які можна тлумачити і як відіменні, і як відтопонімні:

Адамовський < від імені Адам або с. Ада́мів, Хм; *Бучківський* < від

словянського імені Будимир або с. Бучкі́, Жт чи Чрн; *Карпінський* < від імені

Карпо або пол. с. Карпін; *Костянтинівський* < від імені Костянтин або с. Костянтинівка Днц; *Савицький* < від імені Сава або с. Сави, Од тощо;

– прізвища, які можна тлумачити і як відіменні, і як відапелятивні не виявили серед аналізованих антропонімів.

Також до полісемантичних зараховуємо прізвище *Грибенюк* (пор. гребінник – 1) «однорічна чи багаторічна кормова рослина родини злакових»; 2) «той, що виробляв гребінки, гребінці» [41, II, с. 162]).

Отже, усього виявлено 15 прізвищ цієї групи, що становить 7,7% від усіх проаналізованих антропонімів.

Прізвища з непрозорою семантикою

Прізвища, значення і походження яких ми не змогли з'ясувати, іменуємо антропоодинами з непрозорою семантикою. Вважаємо, що такі прізвища стануть цікавим лінгвістичним матеріалом для подальших наших досліджень. Можливо, вони виникли шляхом перекручень загальноживаних і архаїчних лексем української мови або внаслідок давніх запозичень з інших мов, у яких також відбувалися подібні трансформації слів. Деякі з цих антропонімів могли походити від говіркових раритетних прізвищ, невідомих широкому загалу. В основах таких прізвищ лежать лексеми, які повністю втратили зв'язок із сучасною мовою, і тому значення їх неясне [19, с. 42].

Приклади прізвищ з непрозорою семантикою: *Кмець, Солтик, Файдевич, Шаховал*.

Отже, усього виявлено 4 прізвища цієї групи (2%), вони потребують додаткового етимологічного аналізу.

2.2. Дериваційні особливості творення антропонімів

Прізвища є джерелом і для словотвірних досліджень. Зокрема цим питанням були присвячені наукові праці вітчизняних (Л. О. Кравченко [18], Л. Т. Масенко [24], Ю. К. Редько [35], П. П. Чучка [55], О. М. Ющишиної та ін.) науковців.

Ю. К. Редько, досліджуючи будову прізвищ, виокремлює прізвища іменникового та прикметникового типу; щодо прізвищ іменникового типу дослідник вирізняє чотири способи їх творення: лексико-семантичний, морфологічний, регресивний і синтаксично-морфологічний [35, с. 95].

П. П. Чучка стверджує, що прізвища закарпатських українців утворено морфологічним, семантичним і синтаксичним способами деривації [54, с. 23].

М. М. Торчинський за словотвірною структурою прізвища поділяє на: I) морфологічні утворення: а) афіксальні: суфіксальні, префіксальні, конфіксальні, флексійні; б) безафіксні; в) утворені складанням: власне складанням, зрощенням; г) прізвища-конверсиви; II) лексико-семантичні утворення: а) утворені власне семантизацією; б) акцентуацією [44; 164].

Серед сучасних прізвищ м. Красилова ми виокремлюємо:

I) морфологічні утворення (зокрема, лише суфіксальний спосіб творення) – 68,2%. Виділяємо патронімні (-евич / -ович), посесивні (-ов / -ів, -ін) та поліфункціональні (-енк-о, -ук / -'ук, -чук, -ик / -чик, -ськ-ий / -цьк-ий, -ак / -'ак, -к-о, -ець, -ан, -ун) форманти.

II) лексико-семантичні утворення – 24,6 %:

III) ПН і прізвища з подвійною словотвірною мотивацією – 6,2 %;

IV) ПН і прізвища невідомого творення – 1,0 %.

Морфологічні утворення сучасних прізвищ м. Красилова

У межах історичного словотвору під впливом загальноукраїнських мовних традицій сформувалися структурно-словотвірні типи сучасних прізвищ міста Красилова.

Сучасні прізвища м. Красилова з поліфункціональними формантами

Аналіз антропонімів, утворених суфіксальним способом, дозволив виявити, що неоднорідну продуктивність мають поліфункціональні форманти, а саме: -ук/-'ук/-чук; -ськ/-цьк; -енко є словотвірно активними; -ець, -ак/-'ак/-чак, -ик/ -чик, -к-о, -ун, -ан мають низький рівень продуктивності.

Для поліфункціональних формантів функція патронімічності є вторинною, адже первісно в апелювативній лексиці вони виконували функцію атрибутивності або демінутивності [61, с. 147].

На слов'янському мовному ґрунті ономастичний формант **-ук** найбільше поширений в українській мові [15, с. 137]. Перші українські писемні фіксації особових назв із суфіксом **-юк / -чук** сягають XIII ст. і походять саме із Закарпаття» [56, с. XXXVII].

Серед сучасних прізвищ м. Красилова зафіксовано 66 антропонімів (33,9 %) із суфіксами **-ук/-'ук/-чук**, саме ця група антропонімів є найбільш численною, що є характерним і для прізвищевої системи Центральної Хмельниччини (11,5 %), згідно з дослідженням О. М. Ющишиної.

Також можемо стверджувати, що ця тенденція зберігається щонайменше з шістдесятих років XX ст. відповідно до досліджень, які зробив Ю. К. Редько: за кількістю прізвища на **-ук, -чук** посідають перше місце серед іменникових прізвищ, утворених суфіксальним способом, і становлять 16,57%. Учений стверджує, що основне значення суфіксів **-ук, -чук** – це вираження походження [35, с. 151, 153].

П. П. Чучка вважає, що сучасна українська словотвірна модель на **-ук, -'ук** могла сформуватися під впливом тюркських демінутивних утворень десь у XIII–XIV ст. на Буковині чи в Молдові, а звідси поступово поширювалася на північний захід аж до білоруських земель [56, с. XXXVII]. На думку вченого, «давній український демінутивний суфікс, який, крім об'єктивної здрибнілості, здатний виражати й суб'єктивну оцінку, зокрема пестливість, іронію, а часом навіть зневагу, спроможний утворювати катойконіми (довжанюк, жукивчук [...]), а головне – назви сина від батькового чи матиного іменування (*Антонюк, Меланчук, Поштарюк*)» [56, с. XXXVI].

Твірними основами прізвищ із суфіксами **-ук / -юк, -чук** виступали:

а) особові апелювативи: *Атаманюк, Довгалюк, Ковальчук, Мельничук, Ткачук, Паламарчук, Осадчук, Стельмащук, Сторожук, Царук;*

б) неособові апелювативи: *Долюк, Петлюк, Чаюк, Грибчук;*

в) церковно-християнські чоловічі та жіночі імена різних структурних моделей: *Гаврилук, Гринюк, Данилюк, Дмитрук, Євдосюк, Іванчук, Лавринчук, Марчук, Микитюк, Миронюк, Олексюк, Пилип'юк, Прокопчук, Стасюк, Титянюк, Томчук, Філіпчук, Ящук.*

Серед сучасних прізвищ м. Красилова зафіксовано 25 антропонімів (12,8 %) із суфіксами -ськ/-цьк, ця група прізвищ є другою за чисельністю з-поміж суфіксальних утворень.

Прізвища з формантом **-ськ-ий** поділяємо на такі групи: антропоніми, співвідносні з топонімними назвами, кваліфікуємо як семантичні утворення; прізвища з коренями особових імен або апелятивних назв вважаємо морфологічними утвореннями, відповідно до досліджень українських антропонімістів [2; 18; 133; Ющишина].

Сьогодні вже важко, а інколи й неможливо точно визначити, чи прізвище походить саме від топоніма, оскільки колишня назва населеного пункту могла перестати існувати, або в ній відбулися певні зміни [36; 201].

Як зазначав Ю. К. Редько, такі прізвища «поширені серед населення всієї України і становлять один із чотирьох найбільш поширених типів українських прізвищ» [35, с. 195]. Аналіз сучасних наукових розвідок [2; 3; 19; 36; 58] є підтвердженням того, що до тепер прізвища з формантом **-ськ-ий** побутують на всій території нашої держави.

Слід зауважити, що суфікси **-ськ-ий / -зьк-ий / -цьк-ий** приєднуються безпосередньо до кореневої морфеми відіменних і відапелятивних основ або за допомогою суфіксів **-ов-, -ин-**, які вказують на посесивне походження прізвища: *Адамовський, Комарницька, Круницький, Петровський, Савицький, Стаховський, Хворостовський, Чупринський, Шпаковський, Янчицький.*

Отже, деякі досліджувані прізвища на **-ськ-ий** мають подвійну мотивацію: виражають топонімну ознаку і мотивуються апелятивною назвою. Наприклад, *Куницький* < пол. с. Куниці або від зоолексеми «куниця».

Деякі антропонімісти стверджують, що прізвищеві назви на **-ськ-ий** були ознакою шляхетного походження і протиставлялися міщанським і

«холопським» найменуванням і що прізвища на **-ськ-ий** виникли внаслідок польського впливу, тому вони непоширені в російській антропонімії [2; 18; 186].

Серед сучасних прізвищ м. Красилова зафіксовано 9 антропонімів (1,0 %) із суфіксами **-енк-о**. Ця група антропонімів не є численною в порівнянні з даними О. М. Ющишиної щодо антропонімії Центральної Хмельниччини (6,6 %) і Ю. К. Редька, який зазначав, що суфікс **-енк-о** одним із найпродуктивніших і найбільш характеристичним формантом українських прізвищ, а прізвища, утворені за його допомогою, становлять 10,57% прізвищ, утворених шляхом суфіксації [35, с. 121].

Водночас М. Л. Худаш стверджує, що суфікс **-енок** українській мові не властивий, і його генезу в українській антропонімії треба ще дослідити: з'ясувати, чи він у давнину мав автохтонне українське поширення, чи, може, в українській мові поширився із сусідньої антропонімії [53, с. 47]. Також вчений зазначає, що особові назви із суфіксом **-енк(о)** вперше фіксують латино-польські писемні пам'ятки із західноукраїнської території у першій половині XV ст. [53, с. 122].

Твірними основами прізвищ на **-енк(о)** виступають:

а) особові апелятиви: *Бороденко, Крикуненко*;

б) неособові апелятиви: *Биченко, Горенко*;

в) чоловічі імена різних структурних моделей: *Варченко, Петренко, Тимченко*.

Група сучасних м. Красилова прізвищ із суфіксом **-ець** нараховує 6 антропоодиниць (3,1 %). У Центральній Хмельниччині прізвища на **-ець** складають 1,6 % [61, с. 319].

Р. Й. Керста стверджує, що праслов'янський демінутивно-гіпокористичний формант **-ець** походить із **-ьць**, який у давньоруський період виступав як засіб творення особових назв від давніх дохристиянських і християнських імен» [15, с. 78]. Л. О. Кравченко зазначає, що в ролі патронімного він зафіксований пам'ятками української мови XVI ст. у складі

двочленних і тричленних іменувань, які були дуже продуктивними в період формування українських прізвищ [19, с. 102–103]. П. П. Чучка вважає, що перші антропоніми із суфіксом **-ець** зафіксовано вже у XIII ст. на Закарпатті» [55, с. 319].

Твірними основами прізвищ на **-ак/-'ак** виступають церковно-християнські та іншомовні чоловічі імена, особові та неособові апелятиви: *Бондарець, Волинець, Дубинець, Дунець, Якубець, Коломіць*.

Серед сучасних прізвищ м. Красилова зафіксовано 5 антропонімів (2,6 %) із суфіксом **-ак/-'ак**, форманта **-чак** не виявлено. Ця група антропонімів є малочисельною. На території Центральної Хмельниччини 3,5 % антропонімів з цими формантами [60, с. 12].

Ю. К. Редько стверджує, що суфікс **-ак** в основному патро- або матронімічний [35, с. 107]. П. П. Чучка зауважує, що давній слов'янський поліфункціональний суфікс широко представлений як у загальних, так і у власних особових назвах [56, с. XXIX]. М. Л. Худаш вважає, що іноді важко відділити патронімне значення від катойконімного, атрибутивного, агентивного в дериватах із формантами **-ак / -як, -чак** через їх поліфункціональність і полісемантичність. Отже, у неоднозначних випадках походження утворень на **-ак (-'ак), -чак** слід виходити із семантичного характеру основи» [52, с. 152].

Твірними основами прізвищ на **-ак/-'ак** виступають особові та неособові апелятиви: *Свистак, Баб'як, Жил'як, Ковтун'як, Черняк*.

Серед сучасних прізвищ м. Красилова зафіксовано 5 антропонімів (2,6 %) із суфіксом **-ик/ -чик**.

У пам'ятках української мови XIV–XVIII ст. суфікси **-ик, -чик** простежуються у складі патронімів і демінутивів (*Бобрикъ, Мажарчикъ*)» [53, с. 124]. Патронімні утворення із суфіксами **-ик, -чик** при власних особових іменах на Закарпатті фіксуються із XVII–XVIII ст. [56, с. XXXII].

Прізвища із суфіксом **-ик (-'їк)**, такі як *Чабаник, Майк*, становлять досить значний відсоток у всіх областях України. На четвертому місці вони у

Хмельницькій (4 %) області, як стверджує Ю.К. Редько [35, с. 203–204]. За спостереженнями О. М. Ющишиної, прізвища з формантом **-ик / -чик** становлять 2,6 % морфологічних утворень [60, с. 11].

Твірними основами антропонімів на **-ик / -чик** були церковно-християнські та іншомовні чоловічі імена, особові та неособові апелятиви: *Дідик, Грибенник, Пилипчик, Янчик*.

Малочисельною є група прізвищ із суфіксом **-к-о**, серед сучасних антропонімів м. Красилова зафіксовано 4 прізвища цієї групи (2,1 %). На території Центральної Хмельниччини 2,4 % антропонімів з цим формантом [60, с. 12].

Засобами вирізнення власної назви від загальної Ю. К. Редько називає заміни первісного **-ок** на суфікс **-к-о** і первісного **-а** на флексію **-о** у відапелятивних прізвищах [35, с. 142].

Твірними основами прізвищ на **-к-о** виступають особові та неособові апелятиви: *Веретко, Глушко, Дудко, Кошевка*.

Малочисельною є група прізвищ із суфіксом **-ун**; серед сучасних антропонімів м. Красилова зафіксовано 3 прізвища цієї групи (1,5 %). О. М. Ющишина зазначає, що нетиповими у творенні прізвищ Центральної Хмельниччини є антропооснови, оформлені суфіксом **-ун** 0,17 % [60, с. 12].

На думку І. Д. Фаріон, «починаючи з XI–XIII ст., вживалися віддієслівні назви суб'єктів з **-ун** функціональної або характеристичної дії. Згодом цей суфікс поширив свою функцію на відприкметникові деривати з атрибутивним словотвірним значенням на зразок *старун, сліпун*» [48, с. 371]. Ю. К. Редько стверджує, що «суфікс **-ун** в українській мові досить продуктивний як засіб для утворення зневажливо-насмішливих назв, переважно віддієслівних типу «балакун», «брехун», «свистун»» [35, с. 155]. Як відзначає П. П. Чучка, «суфікс **-ун** первісно виконував атрибутивну й агентивну функції» [56, с. XXXVII].

Твірними основами прізвищ на **-ун** виступають особові та неособові апелятиви: *Рабцун, Скакун, Чайкун*.

Лише одне сучасне прізвище м. Красилова на -ан вважаємо морфологічним утворенням – *Розуман*, похідне від особового апелятива. О. М. Ющишина зазначає, що 0,33 % прізвищ Центральної Хмельниччини утворено таким способом [60, с. 13].

П. П. Чучка вважає, що праслов'янський поліфункціональний суфікс -***ань** в українській мові став виразником кількох словотвірних значень» [56, с. XXX]. «Суфікс **-ан** у слов'янських мовах є полісемантичним: від дієслів він утворює пасивні дієприкметники (бажаний, проданий...) та атрибутивні особові назви (жебран, мовчан...), від прикметників – згрубілі атрибутиви (великан, здорован...), від топонімів – катойконіми (кияни, пражани, хуст'ани), від апелятивів – згрубілі атрибутиви (лобан, шиян, череван...)» [55, с. 327]. Ю. К. Редько зазначає, що суфікс **-ан**, поряд з іншими значеннями, має також відтінок патронімічності» [35, с. 111].

Отже, поліфункціональні суфікси приєднувалися до різних за походженням твірних основ; деякі прізвища ми віднесли до прізвищ із невідомою етимологією, зокрема значення яких для нас є незрозумілим.

Прізвища з патронімними формантами

Серед сучасних прізвищ м. Красилова зафіксовано 10 антропонімів (5,1 %) з патронімними суфіксами **-евич / -ович**.

Як відзначає Ю. К. Редько, «прізвища із суфіксом **-ович / -евич** властиві всім слов'янським народам, проте найпродуктивніше вони вживаються у південних слов'ян» [34, с. 121].

Генетично суфікси **-ович, -евич** (**-євич** як різновид суфікса **-евич**) в особових назвах виникли способом злиття близьких за своєю функцією суфіксів **-ов, -ев + ич** і протягом свого функціонування слугують активним словотвірним засобом вираження родинної належності сина до батька [19, с. 73].

Як стверджує Л. Т. Масенко, «спосіб іменування осіб назвами, утвореними від імені батька за допомогою суфіксів **-ич, -ович / -евич**, уже в

період Київської Русі мав виразний становий характер. Ним мали право користувалися лише представники соціальної верхівки суспільства. Привілеєм вважалися найменування по батькові на **-ич**, **-ович**, **-евич** і в XIV–XVIII ст.» [24, с. 15].

Твірними основами антропонімів на **-ович** / **-евич** виступали:

а) особові апелятиви: *Мазуркевич*;

б) неособові апелятиви: *Морозович*;

в) церковно-християнські чоловічі імена різних структурних моделей:

Павлович, Филипович, Янович, Янкович.

Сучасні прізвища м. Красилова з посесивними формантами

Серед сучасних прізвищ м. Красилова зафіксовано антропоніми з посесивними формантами **-ів/-ов** та **-ін**.

Виявлено 5 прізвищ (2,6 %) із суфіксами **-ів/-ов**. «Давній суфікс **-овъ** за походженням присвійно-прикметниковий, первинним завданням якого була посесивна функція» [56, с. 34]. Східнослов'янські прізвища на **-ів (-ов)** виникали зі словосполучень, до складу яких входили присвійні прикметники від власних імен, внаслідок чого відбулася антропонімізація цього форманта [54, с. 81].

Найбільш продуктивними антропоніми із суфіксів **-ов (-ів)** є в Дніпровському Припоріжжі (50,1 %) [17, с. 14], Центральній та Східній Донеччині (29,2 %) [28, с. 12], а найменш продуктивними на території Опілля (4,23 %) [31, с. 138] і Північної Тернопільщини (4,03 %) [58, с. 142]. О. М. Ющишина з'ясувала, що на території Центральної Хмельниччини 14,5% прізвищ із суфіксів **-ов (-ів)** [60, с. 11].

Твірними основами антропонімів на **-ов (-ів)** виступали:

а) особові апелятиви: *Ковальов*;

б) церковно-християнські чоловічі імена: *Михалків*.

В основі одного прізвища антропонім композитної будови: *Шаповалов*.

Ю. К. Редька стверджує, що, у цілому прізвища на **-ів, -ов, -ев** становлять від 0,5 до 5 % загальної кількості прізвищ у кожній області [35, с. 208].

Українська антропонімна традиція на письмі здебільшого зберігає російську вимову форманта **-ин**: у суфіксі пишеться буква *i* – **-ін**, а не *u* – **-ин** [19, с. 89]. Ці твердження підтверджуємо нашим дослідженням, адже цей тип складає 2,1 % від усіх антропонімів, а два прізвища зафіксовано з посесивним формантом **-ін** (*Кишкіна, Федін*).

Найбільш продуктивними антропоніми із суфіксом **-ин** є в Центральній та Східній Донеччині (15 %) [27, с. 12], Західному Поділлі (11,68 %) [35, с. 142], а найменш продуктивними на території Північної Тернопільщини (3,1 %) [58, с. 8] і Лубенщини (2,87 %) [18, с. 113]. О. М. Ющишина з'ясувала, що на території Центральної Хмельниччини 5,4% прізвищ із суфіксів **-ин** [60, с. 11].

Також на досліджувані території ми виявили суфікс **-ин** у складі поліморфного суфікса **-ишин** у двох відіменних прізвищах (*Демчишин, Петришин*). Першоносії прізвищ із суфіксом **-ишин** означали сина по матері. П. П. Чучка зазначає, що андронімний тип із суфіксом **-их(а)** є специфічним слов'янським [55, с. 154].

Ю. К. Редька стверджує, що найпоширенішими суфіксами на Хмельниччині були: **-ук (-'ук), -чук, -ськ-, -цьк-, -зьк-, -ик (-ік), -к-о, -енк-о**. Згідно з дослідженням О. М. Ющишиної, частотність формантів у Центральній Хмельниччині є такою: **-ов /-ев / -ев, -ук / -'ук, -чук, -енк-о, -ськ-ий / -зьк-ий / -цьк-ий, -ин / -ін**. Найпоширеніші суфікси у сучасних прізвищах м. Красилова такі: 1) **-ук/-'ук/-чук**: 66 (33,9 %); 2) **-ськ/-цьк**: 25 (12,8 %); 3) **-евич/-ович**: 10 (5,1 %); 4) **-енко**: 9 (1,0 %).

Отже, і досі прізвища з формантами **-ук / -'ук, -чук, -ськ-ий / -зьк-ий / -цьк-ий, -енк-о** є найбільш поширеними.

Лексико-семантичні утворення м. Красилова

Антропоніми, утворені лексико-семантичним способом, мають певні особливості: власні і загальні назви переходять у спадкові іменування людей без жодних структурних змін шляхом семантичного переосмислення, якщо ж у складі антропоніма є форманти, то вони входять до структури прізвищ як сегменти похідної основи, а не як твірні елементи [61, с. 171].

Семантичний спосіб належить до основних способів творення прізвищ у словаків, чехів, угорців, румунів та багатьох інших народів світу [55, с. 356]. Ю. К. Редько стверджує, що в українців прізвища семантичного способу творення також належать до поширених [35, с. 96]. Підтвердженням є результати досліджень антропонімістів: прізвищ, утворених лексико-семантичним способом, на території Опілля 65–75 % [31, с. 12], Західного Поділля – \approx 56 % [36, с. 12], Лубенщини – 51,5 % [18, с. 14], Центральної Хмельниччини – 39,3 % [60, с. 19].

Сучасні прізвища м. Красилова, утворені лексико-семантичним способом, складають 24,6% від загальної кількості антропоодиниць. Лексико-семантичним способом утворено антропоніми, мотивовані: 1) онімною лексикою: а) прізвища, співвідносні з особовими іменами; б) прізвища, співвідносні з топонімами; 2) апелятивною лексикою: а) прізвища, співвідносні з іменниками; б) прізвища, співвідносні з композитами; в) прізвища, співвідносні з прикметниками.

Сучасні прізвища м. Красилів, мотивовані онімною лексикою:

Сучасні прізвища м. Красилів, співвідносні з особовими іменами: *Якубець, Янчик*.

Сучасні прізвища м. Красилів, співвідносні з топонімами: *Маначин* (Маначин, Хмельницький р-н), *Хмельницький*.

Сучасні прізвища м. Красилів, мотивовані апелятивною лексикою

Найчастіше до розряду антропонімів переходили іменники та прикметники різної структури, водночас інші частини мови виявили нижчий ступінь антропонімізації в період становлення прізвищ.

Сучасні прізвища м. Красилів, співвідносні з іменниками

Непохідна, похідна та складна іменникова апелятивна лексика переходила в розряд прізвищ. Відповідно до словотвірно-структурних та морфологічних ознак мотивувальних основ прізвища утворюють такі групи:

1) антропоніми, співзвучні з непохідними іменниками: *Верес, Гетьман, Дрозд, Жир, Зима, Качан, Комар, Кулик, Медвідь*;

2) прізвища, співзвучні з похідними іменниками. Форманти, які їх творили, різні за значенням і матеріальним вираженням. Найпоширенішими є суфікси: **-ик, -ник**: *Нижник, Олійник, Пасічник, Суконник*; **-ар**: *Бондар, Гонтар, Грабар*; **-ур**: *Снігур* та інші.

Сучасні прізвища м. Красилів, співвідносні з композитами

Численні рóзвідки українських науковців свідчать про активне вивчення прізвищ-композитів у різних регіонах України. Так, Л. О. Кравченко серед лубенських прізвищ фіксує 289 складних утворень, що становить 5,1 % [18, с. 71]. Ю. Б. Бабій на території сучасної Середньої Наддніпрянщини – лише 102 утворення [2, с. 168]. О. М. Ющишина, досліджуючи антропонімію Центральної Хмельниччини, фіксує 92 прізвища, що становить 2,51 % [61, с. 176].

Ю. К. Редько стверджує, що такі прізвища утворено синтаксико-морфологічним способом [35, с. 174–179]. Ю. І. Фернос вважає, що такі особові назви утворено шляхом слово- та основоскладання [49, с. 13]. П. П. Чучка відносить прізвища-композити до лексико-семантичного способу, оскільки більшість із них мають співзвучні відповідники з-поміж апелятивів; цю думку підтримує чимало антропонімістів [1; 2; 18; 58; 61].

Усього 6 прізвищ-композитів ми зафіксували у м. Красиліві, які відносимо до лексико-семантичних утворень.

Складні українські антопоніми мають різну словотвірну структуру залежно від того, якими частинами мови виражені компоненти композита.

Українські вчені-антропонімісти виділяють такі групи прізвищ.

1. Словотвірно-синтаксична модель «прикметник + іменник»

Ця група прізвищ найчастіше дає загальну характеристику зовнішності людини: *Білоус*.

Також прізвища могли бути утворені за особливостями (кольором, розмірами тощо) домашньої худоби, якою володіли їхні носії: *Білоконь*.

Не завжди можна зрозуміти значення прізвищ, що їхні першonosії отримали, очевидно, за якихось побутових обставин. До цієї групи ми зараховуємо прізвище *Лихолат*.

Характерною ознакою досліджуваних прізвищ цієї моделі є наявність сполучного *о* в усіх прізвищах, окрім *Дармороз*.

2. Словотвірнo-синтаксична модель «іменник + дієслово»

В основі таких прізвищ – предикативна конструкція: їх утворено поєднанням іменника з дієсловом за допомогою голосного.

Сучасні прізвища м. Красилів цього типу мотивовані апелятивами на позначення професії чи заняття: *Шаховал*.

Іншу групу складних прізвищ становлять антропоніми, які вказують на вдачу чи поведінку першonosіїв, які виділяли її з оточення [61, с. 178]. Такі прізвища ми не зафіксували.

Лексико-семантичне значення антропоніма *Шаховал* складно визначити. Тому ми вважаємо, що його отримали носії за певної побутової ситуації.

3. Словотвірнo-синтаксична модель «дієслово + іменник»

Особливістю цієї групи номінацій є розташування перехідного дієслова в наказовому способі перед іменником у називному відмінку або перед основою, що виражає об'єктні відношення [61, с. 178]. Такі прізвища ми не зафіксували.

4. Словотвірнo-синтаксична модель «прислівник + дієслово»

У композитах цієї моделі дієслово виступає в постпозиції до прислівника, який характеризує дію, виражену дієсловом: *Лихогляд*, *Скоронад*, *Тихоплав* [61, с. 179]. Переважно у прізвищах відображено назви на позначення осіб за їхніми внутрішніми ознаками, тобто риси характеру людини, її звички [61, с. 179]. Такі прізвища ми не зафіксували.

5. Словотвірно-синтаксична модель «числівник + іменник»

В основах прізвищ-комполітів жителів Центральної Хмельниччини є числівники *один, два, три, сім, сорок, сто* та числове слово *полю* [61, с. 179]. Етимологія частини антропонімів непрозора, тому їх, мабуть, кваліфіковано як ситуативні апелювативні утворення [61, с. 179]. Такі прізвища ми не зафіксували.

Малопродуктивними моделями на всій території України є такі: **словотвірно-синтаксична модель «іменник + іменник»** і **словотвірно-синтаксична модель «займенник + дієслово»** [61, с. 180]. Такі прізвища ми не зафіксували.

Отже, за допрізвищевим лексичним значенням переважають сучасні прізвища, які вказують на зовнішню особливість людини, на характерний для неї рід діяльності та поведінку. За характером структурної будови ми виявили словотвірно-синтаксичні моделі «прикметник + іменник» й «іменник + дієслово», а інші моделі не представлені серед проаналізованих прізвищ. Більше є прізвищ, корені яких поєднані за допомогою сполучного голосного.

Сучасні прізвища м. Красилів, співвідносні з прикметниками

Ця група складає 3 відприкметникові утворення на **-ий** (1,5 %) – *Безсмертний, Мудрий, Худий*, які ми вважаємо лексико-семантичними утвореннями. Ці прізвища мотивовані апелювативами на позначення поведінки, зовнішнього вигляду чи вказують на інтелект денотата; відповідно до морфологічних ознак мотивувальних основ це прізвища, похідні від якісних і відносних прикметників.

Окремо розглянемо прізвища на **-ськ-ий / -цьк-ий**: *Бачинський* (Бачина, Др), *Житомирський* (Житомир, Жт), *Заруденський* (Заруддя, Хмельницький р-н), *Комарницький* (Комарники, Лв), *Немировський* (Немирів, Вн), *Островський* (Острів, Тр), *Ружицький* (Ружа, Кам'янець-Подільський р-н), *Соколовський* (Соколів, Тр); *Хмельницький, Шпаковський* (Шпаки, Лв) – особові назви, що, імовірно, виникли від топонімів. Відіменні

та відапелятивні антропоніми на **-ськ-ий** зараховуємо до морфологічних утворень.

Таким чином, аналіз сучасних прізвищ м. Красилів, мотивованих прикметниками, доводить, що прикметникові форми на **-ськ-ий / -цьк-ий** активніше зазнавали антропонімізації і є одними з продуктивних засобів ідентифікації жителів м. Красилів Хмельницької обл. Менш продуктивні прикметникові утворення на **-ий**.

Висновок до розділу 2

1. Аналіз семантики твірних основ сучасних прізвищ м. Красилова засвідчив перевагу відапелятивних найменувань (99; 50,7 %) над відонімними (77; 39,6 %); полісемантичними (15; 7,7 %) і прізвищами з непрозорою семантикою (4; 2,0 %).

Шістдесят два відапелятивні прізвища, мотивовані особовими апелятивами (*nomina personalia*), складають 31,8 %; 37 антропонімів, які мотивовані неособовими апелятивами (*nomina impersonalia*) – 18,9 %.

Відапелятивні прізвища, мотивовані особовими апелятивами, поділяємо на менші лексико-семантичні групи, які засвідчили таку активність: «Назви людей за професією, родом занять і соціально-класовою належністю» (25; 12,8 %), «Назви людей за їхніми зовнішніми ознаками» (19; 9,7 %); «Назви людей за їхніми внутрішніми ознаками» (10; 5,1 %), «Назви людей за місцем походження або проживання та особливостями їх появи в населеному пункті» (5; 2,6 %), «Назви людей за етнічною належністю» (2; 1,1 %), «Назви людей за родинними стосунками» (1; 0,5 %).

Лексико-семантичні групи відапелятивних прізвищ, мотивованих неособовими апелятивами, засвідчили таку активність: «Фаунонайменування» (10; 5,1 %); «Назви засобів праці, предметів побуту, їхніх частин, об'єктів призначення» (7; 3,6 %); «Флорономінації» (6; 3,1 %);

«Назви одягу, прикрас» (5; 2,6 %); «Назви явищ природи, часових понять» (4; 2,0 %); «Анатомічні поняття» (3; 1,5 %); «Назви хвороб» (2; 1,1 %).

Відонімні утворення складають відіменні (55; 28,2 %) та відтопонімні (22; 11,3 %) антропоодиниці.

2. Дериваційні особливості антропонімів дозволили виділити морфологічні (суфіксальний спосіб творення) – 68,2%, лексико-семантичні утворення – 24,6 %; прізвища з подвійною словотвірною мотивацією – 6,2 %; прізвища невідомого творення – 1,0 %.

Найчастотнішими є прізвища з формантами **-ук / -'ук, -чук** (66; 33,9 %), **-ськ-ий / -цьк-ий** (25; 12,8 %).

ВИСНОВКИ

1. Прізвище – вид антропоніма, обов’язкова, зафіксована документально спадкова офіційна назва особи, набута при народженні або вступі в шлюб, яка вказує на належність людини до певної сім’ї. Диференційними ознаками прізвищ визначено їх проміжне місце за етимологічною прозорістю між іменами та прізвиськами; переважну мотивацію особовими іменами, функціонування твірною базою для топонімів, прагматонімів та ідеонімів; високу цінність для вивчення різних етапів розвитку мови; родинну спадковість; стабільність; відсутність квалітативної оцінки, завдяки чому етимологія прізвищ не завжди прозора.

2. У процесі дослідження було зібрано 195 прізвищ м. Красилів і проаналізовано відповідно до лексико-семантичних і дериваційних особливостей. Здійснений аналіз є необхідним і актуальним у загальноукраїнському прізвищевому просторі, а зокрема і в подільському.

3. Прізвища вивчають з кінця XIX ст. Про ґрунтовні системні дослідження українського антропонімікону можемо говорити із середини XX ст. Їх здійснювали М. О. Демчук, Р. Й. Керста, Ю. К. Редько, М. Л. Худаш, П. П. Чучка та інших науковці. Ю. К. Бабій, Н. Ю. Булава, Г. Є. Бучко, Л. О. Кравченко, Г. Д. Панчук, І. Д. Фаріон, П. П. Чучка, О. М. Ющишина досліджували історичну та сучасну антропонімію різних регіонів України. У наш час антропоніміка функціонує як окрема галузь ономастики і має вагомні здобутки.

Вчені аналізують прізвища за словотвірною і граматичною структурою, семантикою твірних основ, морфемною будовою, мотиваційними відношеннями, пояснюють їхню етимологію, визначають вплив іноземних мов на формування прізвищ, діалектні особливості, вивчають систему словозміни і наголошування, з’ясовують риси, спільні з антропонімією ближнього зарубіжжя.

4. З'ясовано, що за семантикою твірних основ сучасні прізвища м. Красилів поділяються на такі основні групи: відапелятивні (50,7 %) та відонімні (39,6 %).

Прізвища, співвідносні з допрізвищевими відапелятивними лексемами, поділяємо на антропоніми, похідні від особових і неособових апелятивів. Також виділяємо полісемантичні прізвища (7,7 %), прізвища з непрозорою семантикою (2,0 %).

Твірною базою для відонімних прізвищ були антропоніми (28,4 %) і топоніми (11,3 %).

ПН та прізвища, мотивовані особовими апелятивами, ми згрупували в шість лексико-семантичних груп, зокрема: 1) назви людей за професією, родом занять і соціально-класовою належністю; 2) назви людей за їхніми зовнішніми ознаками; 3) назви людей за їхніми внутрішніми ознаками; 4) назви людей за місцем походження або проживання та особливостями їх появи в населеному пункті; 5) назви людей за етнічною належністю; 6) назви людей за родинними стосунками. Перші дві групи є найпродуктивнішими.

Доведено, що шляхом метафоричного перенесення реалій дійсності на особу утворено сучасні прізвища з первісним неособовим значенням. Антропоніми м. Красилів, співвідносні з неособовими апелятивами, згруповано в сім лексико-семантичних груп, зокрема: 1) фаунонайменування; 2) назви засобів праці, предметів побуту, їхніх частин, об'єктів призначення; 3) флорономіації; 4) назви одягу, прикрас; 5) назви явищ природи, часових понять; 6) анатомічні поняття; 7) назви хвороб. Найчисленнішою є ЛСГ «Фаунонайменування».

Отже, лексичною базою прізвищевих основ виступають характерні для всієї української прізвищевої системи групи лексики.

5. Християнські імена були важливим джерелом формування прізвищ. В антропонімах відображено такі імен, серед яких лише 2 жіночі: *Андрій, Афанасій (Панас), Варвара, Гаврило, Георгій, Григорій, Данило, Дем'ян,*

Дмитро, Євдоким, Єремія (Ярема), Іван, Кирило, Костянтин, Лаврентій, Марко, Мартин, Мирон, Михайло, Олексій, Павло, Петро, Пилип, Прокіп, Прохор, Роман, Семен, Сидір, Степан, Тетяна, Тимофій, Федір, Хома, Яків. Найбільше прізвищ утворено від імен *Пилип, Федір, Ян, Григорій, Михайло, Олексій, Петро, Прокіп* і *Тимофій*. Іншомовні імена також мотивують досліджувані антропоніми, хоч і значно рідше; це свідчить про міжетнічні та міжмовні контакти жителів м. Красилів.

Топоніми та імена-композиції у творенні прізвищ м. Красилюва брали неактивну роль.

6. Словотвірнo-структурний аналіз сучасних прізвищ м. Красилюва дозволив виокремити морфологічні (68,2 %) і лексико-семантичні (24,6 %) утворення, а також прізвища з подвійною словотвірною мотивацією (6,2 %) та невідомого творення (1,0 %).

Морфологічний спосіб творення досліджуваних антропонімів представлений лише суфіксацією. Зафіксовано форманти поліфункціональні (-енк-о, -ук / -'ук, -чук, -ик / -чик, -ськ-ий / -цьк-ий, -ак / -'ак, -к-о, -ець, -ан, -ун), патронімні (-евич / -ович), посесивні (-ов / -ів, -ін).

Серед морфологічних прізвищевих дериватів найактивнішими є прізвища з формантами -ук / -'ук, -чук, -ськ-ий / -цьк-ий.

Лексико-семантичні утворення виникли шляхом онімізації, трансонімізації і мотивовані онімною й апелятивною лексикою.

З'ясовано, що є група словотвірнo неоднозначних сучасних прізвищ м. Красилюв. Це пов'язано з полісемією, а іноді – й із функціональною невизначеністю деяких суфіксів, які входять до складу прізвищ. Такі антропоніми вважаємо утвореннями подвійної словотвірної мотивації. Насамперед це стосується відіменних прізвищ на -к-о, -ик, -ець, -ськ-ий.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Афадеєва Я. М. Сучасні прізвища мешканців Новоушицького району Хмельницької області з відапелятивними іменами чи прізвиськами в основі. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства* : збірник наукових праць. Вип. 12. Хмельницький : ФОП : Бідюк Є. І., 2017. С. 12–14.
2. Бабій Ю. Б. Прізвища сучасної Середньої Наддніпрянщини : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 – укр. мова. Одеса, 2007. 242 с.
3. Бачинська Г. В. Антропонімікон переселенців з Польщі на Тернопільщину : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 – укр. мова. Івано-Франківськ, 2001. 19 с.
4. Близнюк Б. Б. Сучасні гуцульські прізвища в історичному розвитку : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 – укр. мова. Львів, 1997. 23 с.
5. Булава Н. Ю. Сучасні українські прізвища північної Донеччини : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 – укр. мова. Одеса, 2005. 20 с.
6. Горпинич В. О. Прізвища степової України : словник. Дніпропетровськ : ДДУ, 2000. 408 с.
7. Горпинич В. О., Бабій Ю. Б. Прізвища Середньої Наддніпрянщини : словник. Дніпропетровськ : Пороги, 2004. 140 с.
8. Грінченко Б. Д. Словник української мови. Київ : Наукова думка, 1996–1997. Т. I – IV.
9. Демчук М. О. Слов'янські автохтонні особові власні імена в побуті українців XIV – XVII ст. Київ : Наукова думка, 1988. 172 с.
10. Добрив Й. Опис на собственните имена в с. Кривня. *Известия на Института за български език*. Кн. 5. София, 1957.
11. Дуриданов И. Развой на българската ономастика. *Onomastica*. II. 1956.
12. Етимологічний словник української мови : У 7 т. Київ : Наукова думка, 1982 – 2003. Т. I–VII.

13. Ільченко І. І. Антропонімія Нижньої Наддніпрянщини в її історичному розвитку (надвеликолузький регіон) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 – укр. мова. Дніпропетровськ, 2003. 18 с.
14. Кахникевич К. Імена і прозвища та їх походження. *Народна часопись*. Львів, 1891. №№ 95, 96.
15. Керста Р. Й. Особові назви, утворені від загальних назв на означення професії, роду занять. *Питання історії української мови*. Київ : Наукова думка, 1970. С. 141–158.
16. Ковтюх С. Л., Кашталян О. М. Словозмінна парадигматика українських прізвищ : монографія. Кіровоград : ПОЛІМЕД-Сервіс, 2012. 256 с.
17. Корнієнко І. А. Прізвища Дніпровського Припоріжжя (граматична ст. руктура, морфемна структура, лексико-семантична база, походження) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 – укр. мова. Дніпропетровськ, 2004. 20 с.
18. Кравченко Л. О. Антропонімія Лубенщини : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 – укр. мова. Київ, 2002. 20 с.
19. Кравченко Л. О. Прізвища Лубенщини. Київ : Факт, 2004. 197 с.
20. Красовський І. Прізвища галицьких лемків у 18 ст. Львів : Край, 1993. 194 с.
21. Лісова Л. О. Антропонімія півдня Волинської області : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 – укр. мова. Луцьк, 2014. 20 с.
22. Лук'янюк К. М., Бабич Н. Д. Словник прізвищ : практичний словозмінно-орфографічний (на матеріалі Чернівеччини). Чернівці : Букрек, 2002. 424 с.
23. Марочкіна О. О. Формування прізвищевої системи Розточчя : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 – укр. мова. Івано-Франківськ, 2011. 25 с.
24. Масенко Л. Т. Українські імена і прізвища. Київ : Т-во «Знання» УРСР, 1990. 48 с.

25. Мороз Т. Прізвища Ізяславщини на -енко (-єнко) : семантика твірної основи і мотивація. *Поділля. Філологічні студії* : збірник наукових праць. Хмельницький : ХМЦНП, 2015. Вип. 8. С. 167–173.
26. Німчук В. В. Українська ономастична термінологія. *Повідомлення Української ономастичної комісії*. Київ : Наукова думка, 1966. Вип. 1. С. 24–43.
27. Новикова Ю. М. Практичний словозмінно-орфографічний словник прізвищ Центральної та Східної Одещини. Донецьк : Вебер, 2007. 936 с.
28. Новикова Ю. М. Семантико-словотвірна структура прізвищ Центральної і Східної Донеччини : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 – укр. мова. Донецьк, 2008. 20 с.
29. Падалка Р. М. Динаміка прізвищ Слов'янського р-ну Донецької області (кінець ХІХ – початок ХХІ ст.) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 – укр. мова. Дніпропетровськ, 2009. 20 с.
30. Панцьо С. Є. Антропонімія Лемківщини. Тернопіль : Книжково-журнальне видавництво «Тернопіль», 1995. 132 с.
31. Панчук Г. Д. Антропонімія Опілля : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 – укр. мова. Тернопіль, 1999. 18 с.
32. Редько Ю. Словник сучасних українських прізвищ : У 2-х тт. Львів, 2007. Т. І–ІІ.
33. Редько Ю. К. Довідник українських прізвищ. Київ : Радянська школа, 1969. 255 с.
34. Редько Ю. К. Основні словотворчі типи сучасних українських прізвищ у порівнянні з іншими слов'янськими. *Філологічний збірник*. Київ, 1958. С. 112–129.
35. Редько Ю. К. Сучасні українські прізвища. Київ : Наукова думка, 1966. 216 с.

36. Рутьова Н. І. Антропонімія Західного Поділля кінця XVIII – XX ст. : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 – укр. мова. Івано-Франківськ, 2004. 24 с.
37. Свистун Н. О. Динаміка антропонімікону м. Тернополя XIX – XX ст. : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 – укр. мова. Чернівці, 2006. 20 с.
38. Скрипник Л. Г., Дзятківська Н. П. Власні імена людей : словник-довідник. Київ : Наукова думка, 1996. 335 с.
39. Словник прізвищ жителів Луганщини : у 2 т. За ред. К. Д. Глуховцевої. Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2011. Т. 1. 388 с.
40. Словник прізвищ північно-західної України та суміжних земель. Упоряд. : Г. Л. Аркушин. Луцьк : Захарчук В. М., 2013. 556 с.
41. Словник української мови : в 11 т. За ред. І. К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1970 – 1980.
42. Словник української ономастичної термінології. Уклад. Д. Г. Бучко, Н. В. Ткачова. Харків : Ранок–НТ, 2012. 256 с.
43. Сухомлин І. Д. Українські прізвища людей як власні родові назви (лексико-семантична характеристика процесу творення відіменних чоловічих прізвищ у народних говорах Середньої Наддніпрянщини). *Говори й ономастика Наддніпрянщини*. Дніпропетровськ, 1970. С. 33–37.
44. Торчинський М. М. Структура онімного простору української мови : монографія. Хмельницький : Авіст, 2008. 550 с.
45. Торчинський М. М. Структура онімного простору української мови. Частина II. Функціонування власних назв : монографія. Хмельницький : ХНУ, 2009. 374 с.
46. Торчинський М. М. Українська ономастика : навчальний посібник. Київ: Міленіум, 2010. 217 с.
47. Трійняк І. І. Словник українських імен. Київ : Довіра, 2005. 509 с.

48. Фаріон І. Д. Українські прізвищеві назви Прикарпатської Львівщини наприкінці XVIII – початку XIX століття (з етимологічним словником). Львів : Літопис, 2001. 371 с.
49. Фернос Ю. І. Антропонімія Уманщини XVII – початку XXI ст. : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 – укр. мова. Київ, 2008. 20 с.
50. Франко І. Я. Причинки до української оономастики. *Зібрання творів у п'ятдесяти томах*. Київ : Наукова думка, 1982. Т. 36. С. 391–426.
51. Хвіщук О. В. Структурно-семантичний аналіз прізвищ жителів м. Нововолинська Волинської області : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 – укр. мова. Луцьк, 2018. 19 с.
52. Худаш М. Л. До питання класифікації прізвищевих назв. *З історії української лексикології*. Київ : Наукова думка, 1980. С. 96–160.
53. Худаш М. Л. З історії української антропонімії. Київ : Наукова думка, 1977. 235 с.
54. Чучка П. П. Антропонімія Закарпаття : автореф. дис. ... д-ра філол. наук : 10.661 – мови народів СРСР (укр. мова). Київ, 1970. 42 с.
55. Чучка П. П. Антропонімія Закарпаття : дис. ... д-ра філол. наук. 10.02.01 – укр. мова. Ужгород, 1969. 978 с.
56. Чучка П. П. Прізвища Закарпатських українців : Історико-етимологічний словник. Львів : Світ, 2005. 703 с.
57. Шатковська О. П. Польські запозичення у структурі антропонімікону (на матеріалі прізвищ села Андріївка Чемеровецького району Хмельницької області). *Актуальні проблеми філології та перекладознавства* : збірник наукових праць. Вип. 6. Хмельницький : ХмДЦНІ, 2013. Частина перша. С. 258–263.
58. Шеремета С. В. Антропонімія північної Тернопільщини : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 – укр. мова. Івано-Франківськ, 2002. 20 с.
59. Шульгач В. П. Нариси з праслов'янської антропонімії. Київ : Довіра, 2008. Ч. I. 413 с.

60. Ющишина О. Прізвищеві назви і прізвища Центральної Хмельниччини XVII – XXI ст. : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 – укр. мова. Вінниця, 2019. 22 с.
61. Ющишина О. Прізвищеві назви і прізвища Центральної Хмельниччини XVII – XXI ст. : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 – укр. мова. Вінниця, 2019. 294 с.
62. Taszycki W. Rozprawy i studia polonistyczne. I. Onomastyka. Wrocław; Kraków : Wyd-wo PAN, 1958. 343 s.
63. Profous A. Místní jména v Čechach, I – IV. Praha, 1963.
64. Taszycki W. Rozprawy i studia polonistyczne. I. Onomastyka. Wrocław; Kraków : Wyd-wo PAN, 1958. 343 s.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Словник сучасних прізвищ жителів міста Красилів

1. Адамовський	38. Данилюк	75. Комарницька
2. Андрійчук	39. Дармороз	76. Костюк
3. Атаманюк	40. Демчишин	77. Костянтинівський
4. Баб'як	41. Дідик	78. Косюк
5. Балюк	42. Дмитрук	79. Коханський
6. Бачинський	43. Довгалюк	80. Кошевка
7. Безсмертний	44. Долюк	81. Крикуненко
8. Биченко	45. Дрозд	82. Кропюк
9. Білега	46. Дубиневич	83. Крупицький
10. Білоконь	47. Дубинець	84. Крушельницький
11. Білоус	48. Дудка	85. Кулик
12. Бонар	49. Дудко	86. Куницький
13. Бондарець	50. Дунець	87. Лавринчук
14. Боровський	51. Євдосяк	88. Ладченко
15. Бороденко	52. Жилюк	89. Лановчук
16. Бровчук	53. Жилияк	90. Левицький
17. Бучківський	54. Жир	91. Леонов
18. Варченко	55. Житомирський	92. Летюк
19. Ващук	56. Заїка	93. Лихолат
20. Верес	57. Заруденський	94. Лісовський
21. Веретко	58. Зелінський	95. Лозович
22. Войтович	59. Зима	96. Мазуркевич
23. Волинець	60. Іванчук	97. Макогон
24. Гаврилюк	61. Каменчук	98. Маначин
25. Георгіян	62. Камінський	99. Мартинюк
26. Гетьман	63. Карпінський	100. Марчук
27. Глушко	64. Качан	101. Масловський
28. Гонтар	65. Кирилюк	102. Медвідь
29. Гордій	66. Кішкіна	103. Мельничук
30. Горенко	67. Кмець	104. Микитюк
31. Грабар	68. Кобилянська	105. Миронюк
32. Грибеник	69. Ковальов	106. Михайлюк
33. Грибчук	70. Ковальчук	107. Михалків
34. Гринюк	71. Ковтуняк	108. Момот
35. Грицюк	72. Колодочка	109. Морозович
36. Гула	73. Коломієць	110. Мудрий
37. Гуменюк	74. Комар	111. Немировська

112. Нижник	140. Розуман	168. Туркот
113. Новицький	141. Романюк	169. Файдевич
114. Олексійчук	142. Рудковський	170. Федін
115. Олексюк	143. Ружицький	171. Федорчук
116. Олійник	144. Рябченко	172. Ференс
117. Орловський	145. Савицький	173. Филипович
118. Осадчук	146. Свистак	174. Філіпчук
119. Островський	147. Семенчук	175. Фурман
120. Павлович	148. Сидорук	176. Хворостовський
121. Паламарчук	149. Скаун	177. Хмельницький
122. Панасюк	150. Сліпчук	178. Худий
123. Пасічник	151. Слободенюк	179. Царук
124. Пахольчук	152. Слободянюк	180. Чайкун
125. Петельчук	153. Снігур	181. Чаюк
126. Петлюк	154. Соколовський	182. Черниш
127. Петренко	155. Солтик	183. Черняк
128. Петришина	156. Стасюк	184. Чупринський
129. Петровський	157. Стаховський	185. Шаповалов
130. Пилип'юк	158. Стельмащук	186. Шаховал
131. Пилипчик	159. Стецюк	187. Шахрай
132. Пилипчук	160. Сторожук	188. Шпаковський
133. Поляковський	161. Суконник	189. Якубець
134. Поплавський	162. Темнюк	190. Янкович
135. Попов	163. Тимощук	191. Янович
136. Прокопчук	164. Тимченко	192. Янчик
137. Прохорчук	165. Титянюк	193. Янчицький
138. Процюк	166. Ткачук	194. Яремчук
139. Рабцун	167. Томчук	195. Ящук